

EESTI EVANGEELIUMI KRISTLASTE JA BAPTISTIDE  
KOGUDUSTE LIIT  
KÕRGEM USUTEADUSLIK SEMINAR

Siret Sepper

**PIIBLIÕPPE ABIKAARDID GRUPPIDELE JA  
INDIVIIDIDELE - ABIVAHEND PIIBLI SÜGAVAMAKS  
TUNDMISEKS**

Lõputöö

Juhendaja: Einike Pilli, PhD

Tallinn 2025

Olen kõigile lõputöös kasutatud teiste autorite töödele, põhimõttelistele seisukohtadele ja muudest allikatest pärinevatele andmetele viidanud.

Sõnade arv (ilma bibliograafia ja lisadeta) 10507

Autor: ..... (allkiri)

..... (kuupäev)

# Sisukord

|                                                                      |    |
|----------------------------------------------------------------------|----|
| SISSEJUHATUS                                                         | 4  |
| 1. PIIBLI ELLURAKENDAMISE PEAMISED TEGEVUSED                         | 9  |
| 1.1.1 Individuaalselt                                                | 10 |
| 1.1.2 Grupiga                                                        | 12 |
| 1.2. Tõlgendamine                                                    | 13 |
| 1.2.1 Palve ja Püha Vaimu abi                                        | 13 |
| 1.2.2. Konteksti mõistmine                                           | 15 |
| 1.2.4 Tõlgendamise ohukohad                                          | 16 |
| 1.3. Ellurakendamine                                                 | 20 |
| 2. PRAKTIINE OSA - PIIBLIÕPPE ABIKAARDID GRUPPIDELE JA INDIVIIDIDELE | 23 |
| 2.1. Praktilise töö loomise etapid                                   | 24 |
| 2.3. Väljatoodud meetodid: nende taust ja rakendamise soovitusel     | 26 |
| 2.2.1. Lectio Divina                                                 | 27 |
| 2.2.2. SOAP                                                          | 28 |
| 2.2.3. APPLE                                                         | 29 |
| 2.2.4. HEAR                                                          | 31 |
| 2.2.5. Induktiivne meetod                                            | 32 |
| 2.2.6. Teemaatiline meetod                                           | 34 |
| 2.2.7. Ajaratas                                                      | 35 |
| KOKKUVÕTE                                                            | 38 |
| SUMMARY                                                              | 39 |
| KASUTATUD KIRJANDUS                                                  | 40 |
| LISAD                                                                | 44 |

## SISSEJUHATUS

Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liit (edaspidi EEKBKL) on oma põhikirjas § 8 all välja toonud Liidu tegevuse peamised eesmärgid. Neist esimene on Piibli õpetuse levitamine. Teine: „töötamine tõsise usuelu ja kõlbluse äratamiseks, levitamiseks ja kaitseks Eesti ühiskonnas“. Neljas: „usklike ühendamine ja kasvatamine vaimulikult, õpetuslikult ja kõlbliselt“. Kõik need punktid taanduvad kokku Piiblile ning selle tundmisele.

Koguduste eluolu uurimisega tegelenud Rainer (2001, 3553-3558) väidab oma raamatus „Surprising Insights from the Unchurched and Proven Ways to Reach Them“ järgnevat: „Kasvada sooviv kogudus peab pakkuma oma koguduses sügavat piibliõpetust. Tahke toit nii õpetuses kui jutlustes aitas jõuda nii kirikukaugete inimesteni kui võimaldas toetada ka kristlasi, koguduse liikmeid. Õpetusstrateegiad, mis püüdsid „kergema“ õpetusega hakkama saada ning olid vähem nõudlikumad, ei olnud mitte ainult ebatõhusad, vaid lausa takistuseks kirikukauge inimesteni jõudmisel.“ Niisiis on Jeesuse misjonikäsku soovida järgivale kogudusele oluline õpetada ning tunda sügavat Piibli õpetust. Loetud sõna muudab koguduse liikmete elusid, kuid jõuab ka muudetud elude läbi usukaugete inimesteni. Seda kinnitab Kurg ajakirjas Teekäija 2011. aastal ilmunud artiklis „Suur Piiblileksikon“, tuues välja, et Piibli lugemine ja uurimine on olnud kiriku ajaloos paljudele vaimulikele liikumistele tõukejõuks ning seda ka ka Eestis: „XIX sajandi ärkamislaine jõudmisel Eestisse hakati uute iseseisvate koguduste tekkimise perioodil otsima alustõdesid Piiblist.“ Kasvada sooviv kogudus peab olema juurdunud tugevalt Piibli tõdedesse ning tegelema selle õpetamise ja levitamisega, et olla Jeesuse suunitluste kohaselt selles maailmas valguseks. EEKBKL-i ja eesmärkide alla on liidu kodulehe kogudused.ee andmetel 4.04.2025 seisuga koondunud üle Eesti 85 kogudust, 6465 koguduse liiget ning üle seitsme allasutuse. Eelpool mainitud eesmärkides liikumiseks on äärmiselt oluline pakkuda sügavat piibliõpet, et kogudused ja nende liikmed saaksid olla vaimulikult tugevad ning jõuda ka usukaugete inimesteni.

Tegelikult on EEKBKL-i eesmärkide puhul ka tegemist liidu väga oluliste ajalooliste juurte küljes püsimisega. Wright (2005, 2) märgib oma raamatus „Free Church Free State“, et baptistide juured ulatuvad Lutheri reformatsiooni aega, mil Piibel sai esmakordselt inimestele laialdaselt kättesaadavaks. Ta lisab (Wright 2005, 35), et ka anabaptistide liikumise alguseks on kodudes Piibli uurimine. Uskudes EEKBKL-s kõikide usklike

preesterlusse, kanname endas veendumust, et igaüks meist on kutsutud olema Jumala Sõna isiklikus tundmises, palves ja isiklikus suhtes Jumalaga ning olema osa jüngrlusest. Igal Jeesuse järgijal on kristlaseks saades antud vastutus teenimistöös ning misjonikäsus, mis teeb Jeesuse uue lepingu kohaselt igast Jeesuse jüngrist preestri. Iga preester peab aga Jumala Sõna tundma, et ta sellele tuginedes oskaks õiget eluviisi elada ning teisi selles õpetada.

Raamatu „Basic Bible Interpretation“ autor Zuck on oma teoses öelnud (1991, 7): „Kristlased on igal sajandil pidanud Piiblit kõrges hinnas ja tunnustanud seda kui Jumala kirjutatud Sõna. Kuid peamiselt ollakse arvamusel, et seda on keeruline mõista.“ Selle väite tõsiduses olen saanud veenduda ka ise. 2021. aastal asudes koguduses palgalisena tööle, sai üheks minu rolliks toetada koguduse kodugruppide tööd. Vestlustes aktiivsete ning endiste kodugrupijuhtidega selgus, et üheks väljakutseks osaduste läbiviimisel oli lihtsate abimaterjalide puudumine, mis aitaks Jumala Sõna koos sügavamalt tundma õppida. Erinevate vestluste käigus koguduse liikmetega selgus lisaks, et mitmete jaoks on keeruliseks saanud ka igapäevase piiblilugemise harjumuse tekitamine indiviidina, kuna loetut on raske mõista. Zuck (1991, 7) lisab, et kuna Piibel on inimestele antud Jumala tõe tundma õppimiseks, siis kindlasti tahab Jumal, et me sellest ka aru saaksime. Ta lisab: „Piibli mõistmine on äärmiselt oluline, sest meie õpetused Jumalast, inimesest, päästest ja tulevastest asjadest põhinevad Pühakirja õigel tõlgendamisel.“ Seejuures võib öelda, et suuremas plaanis on Piibli mõistmine nii indiviidide kui koguduse tasandil hädavajalik, kuna aitab meil mõista Jumalat ning Tema tõe, selgitab meile patu tagajärge ning päästet, kirjeldab tulevasi sündmusi, tagab terve õpetuse püsimise, arendamise, jätkusuutlikkuse ning evangeelse rõõmusõnumi jagamise. „Kogu Pühakiri on Jumala sisendatud ja kasulik õpetamiseks, noomimiseks, parandamiseks, kasvatamiseks õiguses, et Jumala inimene oleks täiesti varustatud ja valmis igale heale teole.“ (2Tm 3:16-17).

Koguduses Piibli lugemise ning mõistmise lünkade avastamisel algas mul teekond, mis viis mind otsima lahendusi Eesti kristlaskonna probleemidele, mis ülalpool mainitud on. Töö eesmärgiks on luua Piibliõppe abikaardid gruppidele ja indiviididele, mis on ilusa ning ligitõmbava disainiga, käepärase suurusega ja kasutajale mugav ning mis aitaks teha piiblilugemise isiklikuks, põnevaks, värskendavaks, nauditavaks, varustavaks jne. Kaartide valmimisprotsessi, tagasiside ning tulemuste kohta on võimalik lugeda lõputöö praktilise osa kirjelduses.

Voogne (2022, 7) on oma lõputöö „Piibel+ ja Piibli Teejuht kui Piibli ellukaasamise vahendid” käigus vaadanud ajalukku ning leidnud, et 1930ndate lõpuks olid piibliseltsid jõudnud tõdemuseni, et on tarvilik luua lisamaterjale lugejate aitamiseks, kuna Piibli lugejatel oli üha vähem teadmisi Piibli taustaloost ning see oli hakanud Piiblist arusaamist oluliselt mõjutama. Seega on Piibli lugemise juures lisamaterjalide kättesaadavus ja kasutamine väga oluline. Ka Vahermägi (2002) kinnitab seda Avatud Piibli Ühingu (edaspidi APÜ) alt avaldatud artiklis „Piibilugemisest APÜ pilgu läbi.”, öeldes, et Piiblit mitte tundvad kristlased vajavad enim abi selle lugemise süsteemseks muutmisel. Ta lisab: „Poolikut sõnumit omavad on need kristlased, kelle Piibel on ära kulunud ‘lemmikirjakohtade’ kohalt, aga päris puutumata ‘liiga keeruliseks’ või ‘mittevajalikuks’ tunnistatute kohalt. Nõustume, et ‘Kogu Pühakiri on Jumala sisendatud ja vajalik...’ (2Tm 3:16), aga paljud ei tea, kuidas muuta see ‘kogu’ ka isiklikult tähendusrikkaks.” Esimene oluline samm eduka piibliõppe juures on pidev harjumus Piibel avada ning seda lugeda. Sellega aga asi ei piirdu, kuna abimaterjale kasutusele võtmata jääb lugeja jaoks sõnum keeruliseks, poolikuks või valesti tõlgendatuks.

Kuigi eestikeelsete piibilugemise abimaterjalide kohta puudub tänases päevas andmebaas, teame, et erinevaid materjale siiski leidub ning olukord on parem kui möödunud sajandil. Materjalide tootmist ning jagamist on läbi aegade toetanud Eesti APÜ, Eesti Piibliselts, Eesti Kirikute Nõukogu (edaspidi EKN), paljud kogudused üle Eesti ning mitmed teised organisatsioonid. Oma panuse on andnud ning andmas ka Kõrgem Usuteaduslik Seminar (edaspidi KUS). Koostöös Eesti APÜga on loodud Piibel+ äpp, mis aitab lugejaid suunata sügavamale Jumala Sõna mõistmisse. KUSi Piibli Teejuht veebikeskkond on koondanud kokku erinevaid õppevideosid, lugemisplaane ja soovituslikke piibliõppe meetodeid. Lisaks on KUS väljastanud erinevaid Piibli raamatuid ning tekste selgitavaid videosid ning audiofaile. Sellegipoolest on kogudustesse kuuluvate eestlaste Piibli lugemise statistika kurb. EKN-i tellimusel läbi viidud uuringu „Elust, usust ja usuelust” (edaspidi EUU) statistika põhjal selgub, et kogudustesse kuuluvatest eestlastest loeb Piiblit iga päev vaid 18% küsitlusele vastanutest. (Peinar, 2021). Oksa (2016, 46) lõputöö „Uskumise, kuulumise ja käitumise vaheline dünaamika Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liidus” käigus läbi viidud uuringu tulemus näitab, et EEKBL-i kogudustes olevate kristlaste seas on igapäevase piibilugemise statistika paremate tulemustega – 57%. Siiski on ka EEKBL-i liikmete seas veel suur hulk inimesi (43%), keda saab ja tuleb Piibliõppe teekonnal aidata. Lisaks olles üks Kristuse ihu ka teiste kristlike

konfessioonidega, saab EEKBL olla ka abiks teistes kristlikes usuliikumistes piibliõppe edendamisel. Kahjuks puuduvad uuringud Piibli lugemist praktiseerivate kristlaste seas abimaterjalide kasutamise ning Pühakirja ellurakendamise kohta. Arvestades, et igapäevaselt Jumala Sõna lugevate kristlaste osakaal on väga väike ning Piibli sügavalt mõistmine on üsna keerukas, võime oletada, et Piiblist õpitut ellu rakendavate kristlaste osakaal on veelgi väiksem ning arenguruumi on meil selles osas väga palju.

Võrreldes paljude suurriikide ja keeleruumidega on eestikeelseid piibliõppe abimaterjale vähe, kuna kristlaste osakaalu tõttu Eestis on nõudlus madal. Teiselt poolt on kristlaste Piibli tundmisel ja ellurakendamisel seos ka evangeelse töö tegemise ning usukaugete inimesteni jõudmisega. Nagu Rainerile (2001, 3553-3558) viidates selgub, on nõrga Piibli õpetusega kogudused evangeelses töös ebatõhusad ning ka selles takistuseks. Olenemata kristlaste väikesest osakaalust Eesti elanikkonna keskel ja olemasolevate Piibli abimaterjalide potentsiaalse kasutajagrupi vähesusest, on piibliõppe abimaterjalide olemasolu äärmiselt oluline, aitamaks usurahvast sügavamalt Jumala Sõna mõista, seda ellu rakendada ning selle najal Jeesuse misjonikäsku täita. Abimaterjalid ei ole hädavajalikud vaid olemasolevatele kristlastele, vaid ka nendele, kellele nad sõnumit Jeesusest Kristusest jagamas on. Evangeeliumi levides ning rohkemate inimeste kristlasteks saades, on juurde tulemas ka neid, kes abimaterjale vajavad.

Käesolev projekt on abimaterjaliks EEKBL-i kogudustele ja sõpradele, indiviididele ja gruppidele Piibli õppimiseks ning ellurakendamisel. Sügavama Piibli tundmise juurutamine aitab käia terves õpetuses, hoiduda valeõpetustest, tegutseda Jumala Sõna alusel ning rakendada kõikide usklike preesterlust. Piiblit tundma õppivad kristlased õpivad vahet tegema heal ja halval, tundma Jumalat ning Tema üleloomulikkust, kasvama usus ning tegema usutegusid, olema maailmas soolaks ja valguseks. Piibliõppe abimaterjalid toetavad EEKBKL ühist eesmärki piibliõpetust laiemalt Eestis levitada ning piibliõpetust juurutades ja ellurakendades jõuda ka usukaugete inimesteni. Muidugi on oodatud abimaterjale kasutama ka teiste konfessioonide kogudused ja esindajad.

Oluline on mõista, et Piibliõppe abikaardid ei ole imevahend, mis teeb töö lugeja eest ära ning mis tingimata viib Piibli lugeja sügavamasse ilmutusse Jumala Sõnast. „Ükski äpp ega lisamaterjal ei garanteeri, et lugeja kohtub tänu nende abile Piiblit lugedes Jumalaga ning saab muudetud, aga kindlasti on need abiks sel teel, et julgustada inimesi Piiblit lugema, mõistma ja laskma selle autoril oma elu mõjutada“ (Voogne 2022, 5). Piibliõppe

abikaardid on seega loodud selleks, et lugejat aidata. Sügavamalt Piibli mõistma hakkamiseks on aga veel mitmeid asjaolusid, mis on välja toodud lõputöö juurde käivas selgitavas tekstis, mis koosneb järgnevatest osadest: Piibli ellurakendamine (lugemine, tõlgendamine, rakendus), Piibliõppe meetodid.

# **1. PIIBLI ELLURAKENDAMISE PEAMISED TEGEVUSED**

Üks tuntud kokkuvõtlik mudel piibliõppe sammude kohta on kolmefaasiline mudel, mis koondab kokku olulised etapid, et sõnum Piibli raamatutest leiaks praktilise väljundi inimeste eludes:

Esimene samm – vaatlus ehk teksti lugemine

Teine samm – tõlgendamine ehk konteksti uurimine ja mõistmine

Kolmas samm – rakendamine ehk õpitu järgi elamine ja praktikasse panemine

Seda mudelit on muude hulgas näiteks kirjeldanud ka Zuck (1991, 10) ning Bible Study Tools oma artiklis „How to Study the Bible in 3 Simple Steps”. Zuck (1991, 7) märgib, et tõlgendamine on neist kolmest faasist kõige raskem ja aeganõudvam. Kui aga Piibli uurimine selles etapis pooleli jätta, võib see viia tõsiste vigade ja ekslike järeldusteni (Zuck 1991, 12): „Paljud inimesed hüppavad Piiblit käsitledes kohe vaatluse faasist ellu rakendamise faasi, jättes kõrvale väga olulise elemendi – tõlgendamine. See on vale, sest loogiliselt võttes järgneb vaatlusele tõlgendus. Vaadeldes Piiblit sa uurid seda; tõlgendades mõtled sa teksti üle sügavuti. Vaatlemine on avastamine, tõlgendamine on seedimine. Vaatlus on selle kujutis, mis on seal, tõlgendamine on otsustamine, mida see tähendab. Üks on avastamine, teine on selgitamine.” Niisiis on oluline Piibliga töös võtta aega kõigile neile kolmele olulisele faasile, et loetud tekstid võiksid olla õigesti mõistetud ning ellu rakendatud. Teksti vaatlus annab meile ülevaate kirja pandu kohta. Vaatlus iseenesest ei ole veel teksti mõistmine, kuid see on alus sellele. Tõlgendus on rajatud vaatlusele. Piibli tekstide keerukuse juures on tõlgendusele oluline võtta aega, sest nagu mainitud, võivad valed või poolikul tõlgendusel olla kaalukad tagajärjed Piibli ellurakendamisel.

Köstenbergeri (2021, 25) sõnul tema raamatus „Invitation to Biblical Interpretation: Exploring the Hermeneutical Triad of History, Literature, and Theology” algab tõlgendus tõlgendajast ja tõlgendaja südame ettevalmistusest. Püha Vaimu poolt juhataste saamiseks on oluline, et Piibli lugemine algab südame ettevalmistusega palves ning jätkub palvemeelsuses. Seda toetab Kirik ja Teoloogia 2020. aasta artikkel „Piibel katoliiklikus traditsioonis”: „Piiblit kui Jumala sõna saab tervitada ainult selle käsitlemisel kiriku põhilise palveallikana, edendades selle palvemeelset lugemist.”

## 1.1. Lugemine

### 1.1.1 Individaalselt

Tallinna Oleviste koguduse pikaaegne pastor Rein Uuemõis on Alfa kursusel osalejatele sõnastanud (Oleviste Koguduse Arhiiv, aastaarv teadmata) Piibli lugemise olulisust järgnevate sõnadega: „Piibel on kirjutatud selleks, et inimene võiks uskuda, aru saada, tunda, armastada ja järgida Kristust. Peamine viis Jeesuse tundmiseks on Jumala ilmutus, mis on kirja pandud Piiblis.” Eestikeelne piibilugemise abimaterjalide kodulehekülg Piibli Teejuht sõnastab oma artiklis „Mis on Piibel?” Pühakirja tundmise tähtsust nelja õpetusliku valdkonnaga, millele Piibli lugeja Jumala Sõna uurides vastuseid saab – kes Jumal on, kes mina olen, kes meie oleme, kuidas maailmas elada. Seega on Piibel Jumala kingitus inimkonnale õppimaks Tema sügavat ilmutust ja joondamaks oma elud selle järgi. Ka kuningas Taavet ülistas Jumalat Pühakirjade mõju eest talle isiklikult: „Sinu sõna on mu jalale lambiks ja valguseks mu teerajal” (Ps 119:105).

Piibel on vana ning pika ajalooga raamat. Miks peaks tänapäeval 21. sajandi inimene tundma Jumala iidset ja ajatut tarkust ning ilmutust? Eesti Metodisti Kiriku superindendent Robert Tšerenkov (2018) on selle EKN-i artiklis „Piibli ja palve tähtsus inimese igapäevaelus” kokku võtnud 3 olulise punktiga:

1. Jumala tundma õppimine: „Ma ei pea antud hetkel silmas kristlikke doktriine, vaid isiklikku kogemust Jumala tundma õppimisel.”
2. Jumala poolt antud tarkuse omandamine: „Ma usun, et Piibel sisaldab kõike vajalikku selleks, et oma elu targasti elada, tehes tarku otsuseid. Piiblis on kirjas, kuidas me võiksime suhtuda üksteisesse, Piibel räägib peresuhetest, Piiblis on kirjas teatud moraali ja eetika standardid ja Piibel räägib isegi rahast ja ärist.”
3. Isiklik ilmutus: „Usun sellesse, et Jumal on võimeline meid kõnetama ka tänapäeval. Tulles tema ette palves, Piiblit lugedes, ning mõtiskledes kirjakohtade üle, mis on meid kõnetanud, võime kuulda Jumala tasast häält oma südames. Eks seepärast ongi Pühakirjas öeldud: kellel on kõrvad, see kuulgu.”

Seega ei ole Piibel mitte ainult ajaloo raamat, poeesia, prohvetite kirjad, eetika kogum jne, vaid sellel on igale indiviidile isiklik kutse – Jumala ilmutus ja armastuse väljendus meile igale ühele isiklikult. Vahermägi (2002) on kirja pandud Jumala Sõna personaalset kutset

individuaalsel tasandil kirjeldanud järgnevalt: „Mõned aastad tagasi jagas APÜ reklaamlehti tekstiga ‘Omada Piiblit seda lugemata on sama, mis saada armastuskiri, ja jätta see avamata.’ Armastuskiri on kõigepealt isiklik. Samamoodi on Jumal kõnetamas Pühakirja kaudu inimest eelkõige isiklikult, aga ka kogudusena. Kumbagi aspekti ei tohi jätta tähelepanuta.”

Jeesus on jätnud oma jüngritele eeskuju ja kutse olla Jumalaga igapäevases isiklikus suhtes ja osaduses. Nagu eelpool selgitatud, on Piibli lugemisel ja tundmisel selles oluline roll ning seetõttu on soovituslik igal kristlasel seda lugeda igapäevaselt. Uuselu (2018) on selle olulisust oma artiklis „Piibel igas päevas” kirjeldanud järgmiselt: „Patrik Göransson toob Piibli lugemise vajalikkuse kohta huvitava näite. Tema leeriõpetaja ütles nii jumalateenistuse kui Piibli lugemise ja kui palvetamise kohta: ‘Te võiksite proovida nagu tavalise toiduga ja niimoodi käituda, et sööte juhuslikult paar korda aastas, ja kui hästi te tunnete end?’” Nii nagu meie füüsiline ihu vajab toitu igapäevaselt, vajab seda ka meie vaim. Aeg-ajalt või kord nädalas koguduses, osadusgrupis, tele- või raadiokanali vahendusel Jumala Sõnast osa saamisest on vähe ning justkui vaimu näljutamine. Vahermägi (2002) on oma töö käigus APÜs märganud ülemaailmselt kristlasi tõdemas, et regulaarne piiblilugemine on üks raskemini omandatavaid harjumusi. Nagu varasemalt mainitud, kinnitab seda EUU 2020. aasta statistika (Peinar, 2021), kus selgus, et Eestis kogudustesse kuuluvatest kristlastest loeb Piiblit iga päev vaid 18% küsitlusele vastanutest. Vahermägi (2002) toob välja, et peamised põhjused väheses Piibli lugemises seisnevad pettumustes ootuste osas, „täistulemuste” mitte kättesaamine, aja ja igatsuse puudus, Piibli lugemisel eesmärgitus. Ta lisab: „Erinevad on ka lugemise viisid – mõni loeb nagu ajalehte, teine nagu romaani ja kolmas nagu horoskoopi. /.../ Teisalt on levinud arvamused á la: Piibel on liiga püha raamat, et võiksin seda ise mõista, mul puudub vastav haridus, see on kirikuõpetaja spetsiifika, või: Piibel ei ole tänapäeval enam päevakohane, sealt pole võimalik leida lahendusi argielu probleemidele.” Kuigi Piibli isiklik lugemine ja tundmine on kristlasele usuteel ja elus hädavajalik, on selge, et see on valdkond, mis vajab selgitamist, toetamist ning elustamist. Seda nii indiviidide endi jaoks, aga ka koguduste kui kristlaste kogukondade jaoks, et koguduses võiksid püsida tugevatena ning täita Jeesuse poolt antud misjonikäsku.

Uuselu (2018) toob artiklis „Biblia Pauperum” välja teoloogi ja Jaani Koguduse pikaajase vaimuliku Aarne Hiiobi targad sõnad, et Piibli lugemist kui Jumalaga kontakti loomise aspekti tuleb inimestele seletada. Hiiob lisab, et kui inimesele öeldakse lihtsalt, et loe iga

päev Piiblit, siis ta lööb käega. „Sellepärast on vaja leeriõpetust ja igast muid õpetusi, et inimene saaks aru, mispärast mida teha tuleb.“ Niisiis on esimene samm inimese ja Jumala kohtumisel läbi Pühakirja, mõistmine, et see on igale ühele hädavajalik. Piibel pole samas aga ainult elus püsimiseks oluline, vaid ka kõigiti elu hästi elamiseks ning Jumala ja Tema teede tundmaõppimiseks.

Voogne (2022) toob oma töös välja, et inimesed vajavad Piibli mõistmiseks kõikvõimalikke erinevaid abimeetodeid, alates põhjalikumast piibliseletusest jumalateenistustel kuni Piibli vajalikkust, tausta ja uurimismeetodeid õpetavate materjalideni. Piibliõppe abikaardid on üheks võimalikuks vahendiks Piibli sügavamalt mõistmiseks.

### **1.1.2 Grupiga**

Jumala tundmise ning Piibli lugemise kõrvalt indiviidina on äärmiselt oluline seda praktiseerida ka osaduslikult teiste kristlastega. Bible Project tiim (2018) on öelnud artiklis „3 Easy Ways to Engage the Bible”, et see on üks kergemaid viise tulla välja Piibli lugemise kriisist. Ühine Piibli lugemine võib toimuda pere või sõpradega, piiblitundidest osa võttes, kodugruppides käies, koguduses teenistustel koos olles, muudel kogunemistel jne. Paulus õpetab Efesose kogudust sõnadega: „Temas on kogu ihu liidetud kokku ja hoitakse koos kõigi üksteist toetavate liikmete abil, nii nagu on iga üksikliikme ülesanne. Sel viisil saab ihu kasvujõu iseenese ülesehitamiseks armastuses.” (Ef 4:16). On oluline mõista, et kuigi igal kristlasel peaks olema isiklik suhe Jumalaga, oleme me individuaalsete kristlastena osakesed ühest ihust, moodustades ühtse terviku. Meid on kutsutud üles üksteist toetama, et üheskoos saada kasvujõud. Barnes (2024) selgitab samuti artiklis „AI and Bible Study” erinevatele Piibli kirjakohtadele viidates, et Jumal on meid päästnud mitte ainult kui üksikuid inimesi, vaid osana Tema kogudusest (Ef 2:19–22; Kl 3:15). Ta lisab, et me õpime üksteiselt ja õpetame üksteist (Rm 15:14; Kl 3:16; 1Ts 4:18, 5:11) ning oleme üheskoos Raamatu rahvas. Kingitus Jumala poolt on seega meile mitmetahuline – ühelt poolt isiklik suhe Temaga, teiselt poolt osadus Tema rahvaga, kellega koos kasvada.

Vahermägi (2002) rõhutab samuti isikliku Piibli lugemise kõrvalt koguduslikku Jumala Sõna tundmist: „Kogudusel on selles läbi aegade olnud oluline kontrolliv ja tasakaalustav roll.” Koguduse keskel on Piibli mõistmise ja tõlgendamise osas raskem eksida, sest

tõlgendust on läbi katsumas rohkem inimesi. Seda väidet elustab baptistide eelkäijate Lutheri reformatsiooni ja anabaptistide ajalugu. Wright (2005, 2, 35) toob välja, et Lutheri reformatsiooni käigus Pühakirja ise lugedes hakkasid usklikud kahtlema, kas kirik, mille nad olid pärinud, oli ikka see, mida Kristus oli kunagi kavatsenud. Kodudes ühiselt Piiblit uurides hakkas esile tulema ka anabaptistide kriitilisus tollel ajal levinud õpetuse kohta ning nende poolt sai alguse uus reformatsiooni haru. Bible Project tiim (2018) täiendab seda mõtet järgnevalt: „Kui koguneme, et lugeda ja arutada mõnda kirjakohta, siis seatakse kahtluse alla meie olemasolevad (ja sageli kangekaelselt hoitud) lood Jumalast, iseendast ja maailmast. Meid sunnitakse nägema teksti uuel viisil ja sellega süvitsi tegelema, mis omakorda viib meid sügavamale piibellikku narratiivi ning kujundab meid Jumala rahvana. /../ Koos teistega lugemine kaitseb meid ka tähelepanu hajumise ja eksituste eest. Kui loeme Piiblit ainult üksi, on üsna lihtne juhtuma, et Jumala hääl hakkab kõlama nagu meie enda oma. Osa olemine suuremast Piibli ümber käivast dialoogist kaitseb meid enesepettuse eest ja hoiab meid keskendununa sellele, mida loeme.“

Seega on Piibli lugemine ja tundma õppimine oluline nii individuaalsel kui ka grupi tasandil. Üks ei toimi ilma teiseta. Jumala Sõna peab meile ennekõike saama kalliks isiklikult, kuna aitab kasvada isiklikus intiimses suhtes Jumalaga. Individuaalselt igapäevane Piibli lugemine on kristlasele vajalik ka kui toit, millega end vaimulikult toita. Vaimulikust toidulauast on võimalik osa saada ka grupina, kuid seda enamjaolt harvemini kui iga päev. Usukaaslastega ühise Piibli uurimise õnnistus seisneb aruteludes, mõtete vahetamises, õpetuse läbikatsumises, vastastikusel julgustamises elada Jumala tarkuse kohaselt ning mitte väsida, ja ühtsuse kogemises.

## **1.2. Tõlgendamine**

### **1.2.1 Palve ja Püha Vaimu abi**

Zuck (1991, 18) selgitab, et Piibli tõlgendamise juures on oluline tõlgendaja vaimulik seisund, palvemeelsus ja alandlikkus, mis väljendub selles, et piibliteksti lugeja peab Jumala Sõna lugema valmisolekuga sellele alistuda ning õpitut praktikasse panna. Zuck lisab, et tõlgendaja peab toetuma Pühale Vaimule, kes pole mitte Jumala Sõna tõeline autor, vaid ka selgitaja. Tekstide tõlgendamisel on palju eksimisvõimalusi, kuid absoluutset tõe saab olla ainult üks ning selleni jõudmiseks vajame abi Pühalt Vaimult, kes on

Pühakirja sisendaja. Seda seisukohta toetab ka EEKBKL piibliõpetuse selgitus: „Pühakirja tõeline seletamine arvestab Püha Vaimu tegevusega nii Pühakirja kirjutamisel kui ka selle seletamisel. Piibel elab, sest Jumal kõneleb selle läbi. ‘Kogu Pühakiri on Jumala sisendatud ja kasulik õpetamiseks, noomimiseks, parandamiseks, kasvatamiseks õiguses, et Jumala inimene oleks täiesti varustatud ja valmis igale heale teole’ (2Tm 3:16-17). ‘Sest ialgi pole ühtegi prohvetiennustust esile toodud inimese tahtel, vaid Pühast Vaimust kantuina on inimesed rääkinud, saades sõnumi Jumala käest.’ (2Pt 1:21).” Lisaks ütleb Jh 16:13 nii: „Aga kui tema, Tõe Vaim, tuleb, juhhib ta teid kogu tõesse, sest tema ei räägi iseenesest, vaid ta räägib, mida kuuleb, ja ta kuulutab teile tulevase asju.” Niisiis on Piibli uurimisel tõe ja tarkuse leidmiseks vaja Püha Vaimu abi, kes aitab meil Jumala Sõna mõista. Kuidas aga Püha Vaimu abi Piibli lugemisel praktiliselt toimib? Blue Letter Bible toob oma kodulehel artiklis „Study Guide on the Holy Spirit“ välja selgituse Püha Vaimu kui Piibli õpetaja kohta. Teksti autor Smith räägib, et Püha Vaim teeb Jumala asjad ja Jumala Sõna meie jaoks selgeks, olles vaimsetes asjades meie õpetaja ja juhataja:

- a. “Jumala sügavuste mõistmine: Inimene ilma Püha Vaimuta ei saa Jumala asjadest aru, sest tal pole Püha Vaimu kui Ilmutuse Vaimu, kes teda õpetaks (1Kr 2:14). Paljud inimesed püüavad avastada, millest Piibel räägib, lähenedes sellele oma inimliku intellektiga. Nad ei saa vaimsetest asjadest aru ilma Püha Vaimuta, kes avab nende meeled (1Kr 2:12-14), seega tundub see neile rumal. ‘Sest kes inimestest teab inimese mõtteid peale inimese vaimu, kes temas on? Samuti ei tea ükski Jumala mõtteid peale Jumala Vaimu.’ (1Kr 2:11) On mõningaid Jumala aspekte, mida inimene ei saa mõista, ainult Vaim teab neid ja on võimeline neid meile selgitama.
- b. Töötused usurahvale ja tulevaste aegade tarkus: Püha Vaim ilmutab asju, mida Jumal on meile valmistanud neile, kes Teda armastavad (1Kr 2:9-10). Need on asjad, mis Jumalal on oma rahvale praegu varuks, mitte taevased asjad. Samuti juhhib Püha Vaim meid Jumala tõe juurde ja näitab meile tulevase asju, et me oleksime valmis (Jh 16:13; 1Ts 5:4). On oluline, et me loeksime Piiblit, et istutada Pühakirja oma meelde, et Püha Vaim saaks seda meile meelde tuletada, kui me seda vajame (Jh 14:26; Ps 119:11).”

### 1.2.2. Konteksti mõistmine

Piibel on keeruline raamat, millest aru saamiseks tuleb mõista iga teksti ajaloolist, keelelist, žanrilist, kultuurilist, geograafilist, spirituaalset, esialgse sihtrühma põhist konteksti. Sellele loetelule lisandub kõige olulisemana Jumala üleloomuliku olemuse aspekt. Kõiki nüansse korraga hoomata on pea võimatu, eriti üleloomulikkust.

Järgnevalt tutvume põgusalt Piibli tõlgendamise ehk hermeneutika oluliste elementidega. Brown (2023, 13) selgitab raamatus „The Critical Meaning of the Bible: How a Modern Reading of the Bible Challenges Christians, the Church, and the Churches”, et võimalike inimlike vigade tõttu tõlgendamisel on vaja abiks võtta teaduslikke, kirjanduslikke ja ajaloolisi meetodeid, et mõista, mida vanaaja autorid mõtlesid kirjutades, kuna need teadmised ei tule ilmutuslikult. Seda sama soovitab ka Köstenberger (2021, 21), öeldes, et Piibli teksti võiks õppida ajaloolise, kirjandusliku ja teoloogilise sõnumi kontekstis. Seejuures ei piisa lihtsalt Piibli lugemisest ja tekstide vaatlemisest, vaid Piibli õigesti tõlgendamise aluseks on erinevate lisamaterjalide kasutamine, mis avavad Piibli lugejale konteksti erinevaid aspekte. Tõelised ja terviklikud järeldused saavad sündida ainult teksti laiemat pilti mõistes.

Zuck (1991, 16-18) toob välja, et peamised lüngad tõlgenduses on ajavahe, geograafiline erinevus, kultuuriline erinevus, keel ja spirituaalsus. Lugejana peame mõistma, et Piibli tekstid on kirjutatud tuhandeid aastaid enne meie aega. Maailm on vahepeal läbi teinud suuri muutusi. Kuigi inimloomus, elu raskused ja rõõmud on suures pildis jäänud samaks, on elulaad kui selline vahepeal täielikult muutunud. Arvestada tuleb ka, et suurem osa tänapäevasest Piibli lugejaskonnast asetseb geograafiliselt teistes kohtades ja tingimustes kui Piibli lugudes mainitud paigad. Iga maa, piirkond, linn, mägi, jõgi, tee jne kannab oma eluolu, tingimusi, tähendust ja oma lugu, mida eemalviibijatel on keeruline sügavalt mõista. Kultuur kannab endas palju rikkust, mis erinevate rahvaste ja hõimude keskel on samuti erinev ning lisaks ajaloos muutuv. Keeleliselt on heebrea, aramea ja kreeka keeled täis rohkeid iseärasusi, mis meie keeleruumis tundmatud on. Samuti tuleb keelte puhul arvestada, et Piibli tekstide kirjaneku aegadel on tolleaegne kirjaneku keel olnud teistsugune, kui see on tänapäevases maailmas. Seepärast lähevad Piibli uurijad tihti tagasi algkeelsete tekstide juurde. Spirituaalne lõhe seisneb meie piiratud võimes mõista Jumala olemust ning vaimumaailma. Piiblit täielikult mõista, võttes kõik eelpool mainitud aspektid arvesse, on võimatu, kuna erinevate aspektide detailide rohkus on hoomamatu. Küll aga on

oluline pingutada rohkema arusaamise nimel, et Piibli tekstid ei saaks valesti tõlgendatud vastavalt meie enda ajalisest, geograafilisest, kultuurilisest, keelelisest ja spirituaalsest tunnetusest lähtuvalt.

### **1.2.3 Meetodid**

Köstenbergeri (2021, 25) sõnul on edukaks tõlgenduseks oluline ka õige meetodi valik. Nagu varasemalt juba mainitud, olid on vaadanud ajalukku ning leidnud, et 1930ndate lõpuks olid piibliseltsid jõudnud tõdemuseni, et on tarvilik luua lisamaterjale lugejate aitamiseks, kuna Piibli lugejad omasid üha vähem ja vähem teadmisi Piibli taustaloost ning see oli hakanud Piiblist arusaamist oluliselt mõjutama. Voogne (2022, 7). Seega on Piibli lugemise juures lisamaterjalide kasutamine ja olemasolu väga oluline. Esimene oluline samm eduka Piibliõppe juures on pidev harjumus Piibel avada ning seda lugeda. Sellega aga asi ei piirdu, kuna lisa abimaterjale kasutusele võtmata, jääb lugeja jaoks sõnum keeruliseks, poolikuks või valesti tõlgendatuks. On oluline mõista, et Piibliõppe materjalid on abivahendid, kuid terviklikuks Piibliõppeks on vajalik kriitiline materjalide analüüs, erinevate aspektide uurimised ning ka arutelud.

Piibli tõlgendamine on väga suur ja sügav teema ning seetõttu jääb see antud projektis vaid pinnapealseks käsitlemiseks. Küll aga on Piibli tõlgendamist oluline mõista, kuna see on asendamatu osa Piiblit ellu kaasavas õppes. Antud projekti käigus valmivad Piibliõppe abikaardid aitavad kasutajatel teha Piibli tõlgendamisel esimesi samme, et õppida sügavamalt Jumala Sõna uurima.

### **1.2.4 Tõlgendamise ohukohad**

Osvald Tärki konspekt teemal „Piibli teoloogia“ (aastaarv pole trükisel säilinud, EEKBLA, 2) toob esile, et juba möödunud sajandil Nõukogude Liidu ajal esile tõusnud vääärõpetuste hulgas oli õpetusi, kus Piibli seisukohad olid painutatud uue õpetuse keskseks tõeks. Tärk lisas, et vääärõpetustest hoidumiseks on vajalik koguduste töötajatel erakordselt selget ja asjalikku Piibli tundmist. Reet Hiimäe raamat „Usundid ja vaimsed õpetused Eestis“ (2019) toob välja 101 erinevat usulist liikumist Eestis. Nende seas leidub erinevaid kristlikke liikumisi, aga ka valeõpetusi, mis on enda tõekspidamistesse väääralt haaranud

Piibli kirjakohti. Üks tuntumaid neist on Jehoova tunnistajate liikumine, mida Hiemäe (2019, 114) kirjeldab järgnevalt: „Mitmest teisest kristlikust õpetusest erinev on keskendumine vaid Jehoovale kui ainujumalale ning kolmainsuse eitamine. /.../ Piibli kirjakohti peetakse tõele vastavaks ka kontekstist välja rebituna.“ Nii on sündinud Piibli valesti tõlgendamisest täiesti omaette usuliikumisi, mis pööravad mitmeid piibellikke tõdesid pea peale.

Puudulik tõlgendus on läbi ajaloo tekitanud lõhesid kristlaste keskel koguduslikul, aga ka konfessionaalsel tasandil. Need sündmused on erineval moel rängalt mõjutanud ka usukaugeid inimesi ning nende arusaamasid kristlusest. Raskemaid tagajärgi inimeste hoiakutes kristlastesse on endas kandnud näiteks ususõjad ja sundristimised (nt. 12.-13. saj ristisõjad), aga ka võiduristimised, mis ristisõdadele järgnevatel sajandiselt erinevate võõrvõimude pealetungiga kaasnesid. Erinevatest kristlikest usulistest arusaamadest oli saanud võimu kehtestamise viis. Kuigi tänapäevases Eestis me selliste karmide sündmustega pole enam kokku puutunud, on eestlastel siiski vastavalt ajaloole või kokkupuudetest Piiblit erineval moel tõlgendanud inimestega tekkinud kristluse suhtes hoiakud, mis on neid teinud usu suhtes ettevaatlikuks.

Suurim Piibli tõlgenduse ohukoht on Piibli lugemine ilma palvemeelsuseta ning Püha Vaimu juhtimiseta, mis on aluseks inimese südame muutumisele. Nagu varasemalt ka mitmeid kordi mainitud, on Jumala poolt sisendatud teksti võimalik oma tõelises tähenduses mõista ainult läbi tema Tarkuse ja Ilmutuse Vaimu, mis nõuab aga ka alandlikku meelt ja valmisolekut õppida ning muutuda. Seda kinnitavad Jeesuse sõnad variseride ja kirjatundjate kohta Mt 15. peatükis. Salmides 8-9 tsiteerib Jeesus prohvet Jesajat, pidades silmas varisere ja kirjatundjaid: „See rahvas austab mind huultega, nende süda on aga minust kaugel. Ilmaaegu teenivad nad mind, õpetades õpetusena inimeste käskimisi.“ Salmis 14 jätkab ta, nad on pimedate sõgedateks teejuhtideks ja lisab, et kui pime juhib pimedat, siis nad mõlemad kukuvad auku. Jeesuse sõnad nende kohta on karmid. Variserid ja kirjatundjad olid Pühade Kirjade õppimisele pühendunud, kuid nende süda oli tegelikult õpitud sõnumist kaugel. Mt 23:13 ütleb Jeesus nende kohta isegi, et olenemata oma teadmistest, ei pääse nad Taevariiki ning takistavad ka teisi sinna pääsemast: „Aga häda teile, kirjatundjad ja variserid, te silmakirjatsejad, et te lukustate taevariigi inimeste eest! Ise te ei lähe sinna sisse ega lase sisse ka neid, kes tahaksid minna.“ Niisiis võib Piibli tekste tundva inimese süda olla aga selle tõdedest tegelikult kaugel. Hea südame läbikatsumise koht siinkohal lugejale oleks tunnetada enda sees, kas

Piibli lugemine toob temas esile Gl 5:22-23 välja toodud Vaimu vilja – armastus, rõõm, rahu, pikk meel, lahkus, headus, ustavus, tasadus, enesevalitsus. See filter aitab meil mõista ja tunnetada, kas oleme Piiblit lugemas koos Püha Vaimuga palvemeelsuses või oleme muutumas kirjatundjate ja variseride sarnaseks.

Teiseks tooksin välja korrektse tõlgenduse olulisuse mittemõistmise. Varasemalt toodud näide Jehoova tunnistajate kohta on heaks illustratsiooniks ka siin. Tihti kiputakse loetut tõlgendama sõna-sõnalt, analüüsivõime selle konteksti ning mõistes teksti täiesti teisel viisil, kui see mõeldud on. Ka tõlgendusega süvenenult tegelemise juures võib erinevate aspektide rohkuse tõttu Jumala Sõnas olla inimestel raske hoomata loetu tervikpilti. Loetu võib saada ellu rakendatud puuduliku või pooliku tõlgenduse najal. Siinkohal on oluline Piibli õppimine nii individuaalsel kui ka grupi tasandil. Ainult individuaalsel tasandil Piiblit uurivad kristlased jäävad gruppidega ilma aruteludest, mõtete vahetamisest ja õpetuse üheskoos läbikatsumisest. Ainult grupi keskel Piiblit uurivad kristlased aga ei õpi Jumala Sõna tundma isiklikul tasandil, mis teeb nende analüüsi kriitika võime puudulikuks ning hõlpsasti võidakse hakata järgima kellegi teise valesti mõistetud tõlgendust. Rakendades piibliõpet isiklikul tasandil, aga ka kogukondlikult, väheneb oluliselt eksimuste võimalus Piibli õppimisel ja ellurakendamisel.

Ohukoht tõlgendusel võib seisneda ka abimaterjalides. Läbi kontrollimata faktidele tuginevate allikatega Piibli uurimine kujundab vääriti teksti mõistmist. Oluline on allikate puhul uurida ka autorite tausta.

Järgnevalt käsitleme põgusalt tänapäeva maailmas väga suurt populaarsust koguva tehisintellekti kasutamise ohtusid Piibli õppes ja tõlgendamisel. Tehisintellekt on kasutusel ning enam populaarsust kogumas paljudes erinevates valdkondades ning on suurte ootustega saanud juba kaasatud ka kristlikul maastikul. Seetõttu on oluline mõista, mida tuleb tehisintellekti kasutades piibliõppes arvesse võtta.

Russell (2020) defineerib oma raamatus „Artificial Intelligence: A Modern Approach” tehisintellekti: „Tehisintellekt hõlmab masinate arendamist, mis on programmeeritud sooritama ülesandeid, mis tavaliselt nõuavad inimlikku intelligentsust. Selle asemel, et lihtsalt simuleerida inimeste mõtteprotsesse, tugineb AI arvutusmodelitele ja algoritmidele, mis on loodud mustrite analüüsimiseks, ennustuste tegemiseks ja väärtuslike teadmiste ammutamiseks suurtest andmekogumitest.”

Tehisintellekt on teinud inimeste elu oluliselt lihtsamaks, mugavamaks, ning kiirendanud palju tööprotsesse erinevates valdkondades. Selle tulemusel on see juba ilma olulise läbitestimiseta ja kriitikata sisse sõitmas kristlaste seas erinevate evangeelsete materjalide loomisesse, ülistusmuusikasse, jutlustesse, hingehoidu, erineva kirjanduse tõlkimisse, s.h. Piiblite tõlkimisse, aga ka piibliõppesse. Silmas tuleb aga pidada, et tehisintellekti kasutamisel on omad ohukohad ning see ei asenda isiklikkut Piibli uurimist. Järgnevalt vaatleme põgusalt uuringut sel teemal.

Viibisin 1. aprill 2025 Ameerika Ühendriikides, kui sellele teemale keskendusin. Google otsingumootorit kasutades pakuti selles geograafilises piirkonnas (Eestis tuli Google portaalis see rakendus esile alles mais 2025) esimeseks vasteks otsingule tehisintellekti poolt genereeritud vastust. Testisin programmi, esitades sellele küsimuse, kas tehisintellekt on usaldusväärne Piibli tõlgendamise vahend. Google tehisintellekt vastas järgnevalt: „Kuigi tehisintellekt võib olla abiks Piibli õppel, ei ole see usaldusväärne Piibli otsesel tõlgendamisel. Tehisintellektil puudub nüansside põhine arusaam, kontekstidele toetuv teadlikkus ning vaimulik eristamisvõime, mis on hädavajalikud Piibli õigeks tõlgendamiseks. Parim kasutusviis sellele on vahendina, mis aitab uurimustega, analüüsidega, keeleliste selgitustega, kuid see ei asenda inimeste ekspertiisi.“ Seega võib vastavalt tehisintellekti enda tunnistusele väita, et tehisintellekt võib olla Piibli uurimisel abivahend, kuid ta ei ole efektiivne ja usaldusväärne, ning selle vastused küsimustele peaks kriitilise analüüsiga olema läbi katsutud. Lisaks tuleb tehisintellekti puudujäägina arvestada veel ühte äärmiselt olulist faktorit piibliõppes – Püha Vaimu ilmutus, mis toimub inimesel isiklikul tasandil.

Järgnevalt katsetasin töövahendeid, mis kandsid nime *Bible AI* (Piibli tehisintellektid) või *BibleGPT* (juturobotid Piibli kohta vastuste saamiseks). Esitasin tööriistadele küsimuse teemal, mis on tänapäeva maailmas palju poleemikat tekitanud – kas samasooliste abielu on Piibli järgi lubatud („*Is gay marriage okay according to the Bible?*“). Tehisintellektid suutsid probleemideta viidata kirjakohtadele, millele samasooliste abielu ümber olevate diskussioonide keskel viidatakse. Mõni töövahend ütles selgesõnaliselt, et see on patt, millest tuleb meelt parandada. Teised töövahendid jätsid järelduse lugejale endale otsustada, viidates erinevatele arvamustele, mida maailma kristlaste keskel sel teemal leidub. Ühe tehisintellekti vastuseks tuli ka, et samasoolise inimese vastu atraktiivsuse tundmine ei ole patt. Tehisintellekti tõlgenduse kasutamisel eluliselt väga oluliste küsimuste puhul võivad inimesed piibellikust perspektiivist küsitavaid, eksitavat või valet

infot saada, millel võivad olla rasked tagajärjed. Oma vastustes tugineb tehisintellekt erinevatele internetis leiduvatele arvamustele. Seega tuleb seda vahendit kasutades rakendada kriitilist mõtlemist ning keskenduda Piibli tõlgendamise olulistele aspektidele.

Barnes (2024) jagab oma mõtteid tehisintellekti kasutamisel piibliõppes, viidates järgnevatele puudujääkidele, mis on võimalik vaid inimestele: tõeline tarkus (üleloomulik tarkus), eristamisvõime, terve õpetuse kaitsmine, kogoduslikult üheskoos Piibli avastamine, alandlikkus Pühakirja lugemisel. Barnes ei tee siiski tehisintellekti kasutamist töövahendina maha ja ütleb, et sellel on oma koht ja eelised. Kuid selle kasutamise juures tuleb kindlasti arvestada ka selle puudujääke.

Tehisintellekti Piibli õppesse kaasamise teema oleks suur uurimisteema nii tänases päevas kui ka tulevikus, kuid antud projekti raames on piirdutud põgusa ülevaatega. Kokkuvõtteks, kuigi tehisintellekt on pakkunud abikätt Piibli tõlgendamisel, on Piibli uurimine isiklikult ja kogoduslikult siiski niivõrd oluline, et selle asendamine tehisintellektiga võib suure tõenäosusega viia laialdaste valeõpetuste levikuni. Nagu varasemalt juba ka mainitud, algab Piibli tõlgendamine palvest, südame ettevalmistusest ning toimub Püha Vaimuga koostöös. See on midagi, mida ükski robot meie eest ära ei suuda teha. Samuti on Piibel üleloomuliku Jumala poolt inspireeritud üleloomulik raamat. Tehisintellekt keskendub olemasolevale infole ning jätab välja ilmutuslikud nüansid. Minu soovitus kõigele eelnevale toetudes, on võimalike eksimuste vältimiseks kiirvastuste näol seda vahendit mitte kasutada ning pigem näha rohkem vaeva, et vastused usaldusväärsetest allikatest üles leida.

### **1.3. Ellurakendamine**

Nagu varasemalt mainitud, on lisaks Piibli lugemisele ja tõlgendamisele oluline see ka ellu rakendada. Köstenberger (2021, 25) ütleb, et nii nagu tõlgendus algab tõlgendajast, see ka lõpeb tõlgendajaga, viidates Piibli ellurakendamise olulisusele. Zuck (1991, 13) ütleb lausa, et kui me põrume Piibli ellu rakendamises, jääb meil protsessi eesmärk saavutamata ning me ei jõua selleni, mida Jumal soovib, et me teeksime. Jumal ongi ennekoike inimkonnale Piibli andnud juhiseks elamiseks. Piiblitekstide tundmaõppimine on väga hea, kuid kui need meie eludes praktiliselt vilja ei kannu, jääb meie Piibli õppe teekond poolikuks.

Siinkohal on oluline mõista, mida tähendab termin „Piibli ellurakendamine“. Ingliskeelses teoloogilises kirjanduses võime kohata väljendeid, mis eesti keeles võib veidi segadust tekitada ning mida on seetõttu oluline järgneva peatüki mõistmiseks defineerida: „*Bible/Scripture engagement*“ ja „*Bible/Scripture application*“. Voogne (2022, 4) on sõnastanud „*Scripture engagement*“ eesti keeles Piibli ellukaasamisena. Ingliskeelne sõna „*application*“ tähendab rakendamist. Eesti keelde tõlgituna on need kaks terminit sarnase tähendusega. Küll aga on nende olemused erinevad. Piibli ellukaasamine on vastavalt Collinsi (2014) artiklile „*Scripture Engagement*“ erinevate vahendite kasutamine piibliõppes, mis aitavad paremini Jumala Sõna mõista. Nt võib see olla tekstide joonistamine, musitseerimine, päheõppimine, kirjutamine, nende üle palvetamine jne. Piibli ellurakendamine tähendab Bible Hub „Application“ (rakendus) teema (vaadatud 21.04.2025) andmetel protsessi, kus lugeja rakendab Piibli tõed ja õpetuse oma ellu, elades Piibli printsiipe praktilistel viisidel välja. Ehk siis on Piibli ellurakendamine piibliõppe kaudu esile tulev elumuutus. Praktilise töö käigus valmivate Piibliõppe kaartide kohta võime öelda, et need on Piibli ellukaasamise vahendid, mille eesmärk on Piibli ellurakendamine.

Praktilisi nõuandeid Piibli ellurakendamiseks on keeruline leida. Kristlik kirjandus keskendub pigem Piibli ellukaasamise juhiste, kuidas Piibli lugemine teha põnevamaks, meeldejäävamaks, lugejale atraktiivsemaks ja ellu kaasavamaks. Siiski saavad ellu rakendamiseks abiks olla erinevad suunavad küsimused, mis aitavad Piibli lugejatel mõelda, mis Jumal neile tekstide läbi öelda soovib ning millist elustandardit Jumal meie poolt igatseb.

Antud töö teoreetilises osas on korduvalt läbi käinud palve ning Püha Vaimu olulisus Piibli õppes. Seda ei saa välja lõigata ka Piibli ellurakendamisest. Palvemeelsuses koos Püha Vaimuga Piibli lugemine aitab meil Pühakirja mõista ning selle valguses oma südamed, teod ja motiivid läbi katsuda. Seega aitab palve ja Püha Vaim meil õpimomentideni jõuda. Samas meelsuses jätkamine on väga oluline ka Piibli ellurakendamisel. Piiblis on mitmeid lugusid, kus oma tarkuses ja pingutustes liikumine muudab inimesi tasapisi Jumala-kaugeks. Isegi, kui tegemist on Piibli tekste tundvate inimestega, nagu näiteks kirjatundjad ja variserid Uues Testamendis (Mt 15:8-9; 23:13), või seadust tundev juudi rahvas, kes Vanas Testamendis Jumala vastu pidevalt mässab (4Ms 11, 20; Jos 22; lood Kuningate raamatutest, jne). Teiselt poolt on Piiblis ka õpetlikud lood, kus alandlikus palvemeelsuses ja Püha Vaimuga koostööd tehes on Jumal ise oma rahvale abiks ning

jõuallikaks elude korrigeerimisel ning suunamisel (nt kuningas Taavet, erinevad Jumala prohvetid, apostlid jne). Seega on minu soovitus esmalt saada alandlikus palvemeelsuses ja Püha Vaimuga koostöös Piiblist läbi imbutud (nii vaatluse kui tõlgenduse tasemel), siis oma elud õpitu valguses läbi katsutud ning järgnevalt palvemeelsuses ja Püha Vaimu osaduses õpitu praktiseerimine eludes.

## **2. PRAKTILINE OSA - PIIBLIÕPPE ABIKAARDID**

### **GRUPPIDELE JA INDIVIIDIDELE**

Piibliõppe abikaartide loomise eesmärk on aidata lugejal teha Piibli lugemine isiklikuks, põnevaks, värskendavaks, nauditavaks, varustavaks jne. Sügavamalt Piibli mõistma hakkamiseks on aga veel mitmeid asjaolusid, mida peab arvesse võtma. Eelnevalt oleme käsitlenud palju tõlgenduse etapi olulisust, abimaterjalide kasutamise vajalikkust ning ohukohtasid. Seejuures on oluline mainida, et järgnevad Piibli lugemise meetodid jäävad sügava ning tervikliku Piibli tõlgendamise perspektiivist poolikuks. Antud projekti puhul on lähtutud sellest, et vastavalt EEU statistikale (Peinar, 2021) ning kogudusetöö praktilise elu nägemisele, on Eestis Piiblit igapäevaselt lugevate kristlaste osakaal väike. On aga äärmiselt oluline, et Piibel saaks kristlaste igapäevaelus populaarsemaks. Minu koguduses töötamise praktika, mida kirjeldan veidi laiemalt allpool, näitas, et teoloogias tuntud hermeneutiliste vahendite tutvustamine koguduse liikmetele Piibli süvitsi uurimiseks ning tõlgendamiseks ei kandnud esialgu vilja, kuna meetodid käisid üle jõu. See on ka mõistetav, sest Piibli tõlgendamine algab sellest, et lugeja on esmalt õppinud Piiblit regulaarselt avama, lugema, vaatlema, suuremat pilti nägema, sellest vaimustuma ning loetut isiklikult võtma. Piibli hermeneutika on teaduslik töö ning sügava tõlgendusega tegelemiseks on algtaseme teadmised olulised. Võrdpildiks võiks öelda, et ülikoolis teaduslike tööde mõistmiseks on esmalt vaja põhiharidust.

Seega saavad Piibliõppe abikaardid olema tervikliku piibliõppe juurutamises esimese faasi abimaterjaliks. Silmas tuleb aga pidada, et terve ja sügav piibliõppe on oluliselt sügavam, kui antud abikaardid seda pakkuda suudavad. Edasine samm Piibliõppe abikaartide kasutajale oleks õppida Piibli hermeneutikat ning laialdasemalt tõlgendust.

Oluline on mainida, et soovituslik on lugejatel mitte ühte meetodisse kinni jääda, vaid katsetada erinevaid meetodeid ning õppida neid Püha Vaimu juhatusel omavahel kombineerima. Pohl (2019) ütleb Teekäija artiklis „Piibel ja sinu tänane Kristuse kogemine.” järgnevat: „Elav kindlaks jäämine Piibli suhtes väljendab end elavas meetoodikas. Selles õnnestub Piiblil meist kogu meie leiutamisevõime, avastajarõõm ja julgus välja tuua. Siis ei jääda tingimata ühe kindla meetodi juurde, aga kindlasti kõigis meetodites Piibli juurde.“ Erinevad mudelid täiendavad üksteist, kuid ükski inimeste poolt loodud mudel ei ole ideaalne ning ei anna Piibli teksti kohta tervikpilti. Õppides erinevaid

meetodeid kombineerima, hakkab lugeja avastama Piiblist uusi tahke, avastama Püha Vaimu kõnetusviiside rohkust ning astub sammu edasi sügavama tõlgenduse poole.

## **2.1. Praktilise töö loomise etapid**

Piibliõppe abikaartide loomise teekond algas minu jaoks 2021. aastal asudes koguduses palgalisena tööle. Üheks minu rolliks oli toetada koguduse kodugruppide tööd. Vestlustes aktiivsete ning endiste kodugrupijuhtidega selgus, et üheks väljakutseks osaduste läbiviimisel oli lihtsate abimaterjalide puudumine, mis aitaks Jumala Sõna koos sügavamalt tundma õppida. Erinevate vestluste käigus koguduse liikmetega selgus ka, et mitmete jaoks on keeruliseks saanud ka igapäevase piiblilugemise harjumuse tekitamine indiviidina, kuna loetut on raske mõista.

Mõni aeg hiljem viisin koguduse laagris läbi töötoa, kus tutvustasin erinevaid Piibli uurimise vahendeid ning lasin gruppidel erinevate vahendite läbi etteantud piibliteksti koos sügavamalt lahti mõtestada. Töötuba osutus aga suures osas inimeste jaoks keeruliseks, kuna kasutasin mitmeid teoloogias tuntud hermeneutilisi vahendeid. See oli mulle aga heaks õppetunniks mõistmaks, et kuidagi tuleb Piibli lugemine, mõistmine ning selle ilust vaimustumine teha inimestele kergemaks.

Järgmiseks sammuks sai tavainimestele, kellel puudub kokkupuude teoloogiaga, lihtsate piibliõppe meetodite kokkukoondamine. Armstrong (2024) kirjeldab artiklis „6 Bible Study Methods You Need to Know (and Try)” Piibli lugemise meetodeid kui raamistikku, mis aitab meil mõista ning rakendada Pühakirja oma eludesse. „Iga meetod sisaldab kindlaid omadusi. Need kõik hõlmavad vaatlust, tõlgendamist, rakendamist ja isiklikku refleksiooni. Samuti panevad nad kõik ühele või teisele erineva rõhu.”

Uuris internetis erinevate olemasolevate meetodite kohta ning panin kokku pdf-faili, kus tõin välja erinevaid lihtsaid piiblilugemise meetodeid, mida on kerge praktiseerida nii individuaalselt kui ka grupiga. Printisin igale kodugrupile need A4 formaadis välja ning jagasin ka pdf-i e-maili teel kodugruppide juhtidega. Abimaterjalid võeti tänuga vastu ja oldi optimistlikud nende kasutamise osas. Mulle teadaolevalt abimaterjalid siiski kasutust ei leidnud.

Mulle meenus, et internetis abimaterjalide kohta otsingut tehes nägin erinevaid inglisekeelseid meetodeid üksikult ilusate disainidega ning kasutajale käepäraseks tehtult. Hakkasin juurdlema, kas see võiks olla lahendus, et materjalid kasutust leiaks. Isiklikust perspektiivist on need kaks aspekti mulle erinevate asjade kasutusotsuse tegemisel küll saanud määravaks. Otsustasin abimaterjale edasi arendada ning katsetada, kas disain ning kasutajamugavus võivad abiks olla materjalide kasutusele võtmisel. Eesmärgiks oli luua Piibliõppe abikaardid, mis on ilusa ning ligitõmbava disainiga, käepärase suurusega ja kasutajale mugavad, ning mis aitaks teha kristlastel piiblilugemise isiklikuks, põnevaks, värskendavaks, nauditavaks, varustavaks jne.

Esimene katsetus valmis 2023. aasta suvel. Trükil esinesid disaini formaadist sõltuvalt mõned iluved. Esimeses trükis tulnud eksemplarid said osaliselt tasuta jaotatud inimestele, kellel neid vaja võiks minna. Lisaks sai mõned ka sümboolse tasu eest maha müüdnud brändi Shema Gifts alt, mis kogub hoogu, et erinevad kristlikud sümboolikad ning piibliõppe abimaterjalid Eestimaa pinnal hõlpsasti levida võiksid.

2025. aasta alguses algas Piibliõppe abikaartide väljaandmise teine etapp – teoreetiline uuring piibliõppe ümber ja materjalide testimine, et täiendada abikaarte nii, et need võiksid leida laialdast kasutust üle Eesti. Lõputöö käigus toimus teoreetiline uuring, mis aitas analüüsida ja täiendada Piibliõppe abikaarte, et need võiksid kanda oma eesmärki. Teoreetilise osa valmides algas praktiline töö abimaterjalide täiendamiseks. Kuna antud töö puhul on tegemist lõputöö projektiga, ei ole uuringule suurt rõhku pandud. Siiski sai Piibliõppe abikaartidele veidi tagasisidet kogutud, mis oli lisaks teoreetilisele analüüsile abiks Piibliõppe abikaartide täiustamiseks. Testrühma arvamusi on arvestatud järgnevas: disain, kaartide kasutajamugavus, piibliõppe meetodid. Kokku sai protsessi kaasatud 10 inimest vanuses 23-55. Neist 4 olid mehed, 6 naised. Kõikidel olid erinevad taustad ja Piibli alased teadmised, neist 3 olid mittekristlased. Kõik eelpool mainitud isikud jagasid oma arvamust disainide osas. 4 inimest katsetasid ja analüüsisid ka piibliõppe meetodeid.

Testrühm andis hinnangu 12-le erinevale disainile, valides välja oma lemmikud. Disainidest 5 olid loodud Piibliõppe abikaartide esimese katsetusega rakenduses Canva saadaval olevate materjalidega, mis vajasisid lõputöö raames lihvimist nii sisu kui disaini osas. 7 uut disaini sai loodud lõputöö käigus töö autori poolt loodud kunsti ja fotodega ning hilisema töötlusega Canvas. Kuna eelistused kaartide välimuse osas olid väga erinevad,

jääb Piibliõppe abikaartide huvilistele valikusse 7 erinevat disaini, kuid sama sisuga abivahendit (4 vana disaini ja 3 uut).

Kasutajamugavuse osas sai testrühmaga arutletud kaartide suuruse, kõite olemasolu või puudumise, materjali ning pakendamise üle. Lähtudes sellest, et Piibliõppe abikaardid on mõeldud kasutamiseks nii gruppide keskel kui ka individuaalselt, oli vaja lahendust, mis sobiks mõlemaks kasutuseks. Esimene katsetustrükk sai tehtud A6 suuruses, 300g/m<sup>2</sup> lehe paksusega, paberile sai lisatud matt õhuke laminaat ning kaartide nurgad ümardatud. Kaartidel ümbris ja kõide puudus. Testrühm andis tagasisidet, et kaartide suurus, paksus, materjal ja ümarad nurgad on väga head ning käepärased kasutada. Kõite puudumist peeti heaks, kuna see annab võimalust kaarte jaotada või ainult üks konkreetne kaart õppetöö ajaks välja võtta. Samas oldi ühel arvamusel, et vajalik oleks pakend, et kaarte puhtana, kaitstuna ja koos hoida. Hinna madalaks hoidmiseks soovitati paksust materjalist ümbrikku.

Tagasiside piibliõppe meetodite kohta on rakendatud töö järgnevas osas piibliõppe meetodite kirjelduste all – „Soovitused abikaartide kasutamiseks“ ning „Tugevused ja nõrkused“. Lisaks tagasisidele olen nendesse lõikudesse sisse kombineerinud ka enda analüüsi iga meetodi kohta.

### **2.3. Väljatoodud meetodid: nende taust ja rakendamise soovitused**

Järgnevalt on välja toodud kirjeldused Piibliõppe abikaartidel olevate meetodite kohta. On oluline mainida, et lõputöö käigus valminud trükifailidel on meetodite sammud veidi lühemate kirjeldustega, et hoida kaarte kompaktsena A6 suuruses ning nende sisu kasutajate jaoks võimalikult lihtsana. Trükifailide näidised on leitavad peatükis “Lisad”.

Soovitused abikaartide kasutamiseks: Hea on võtta piibliõppeks aega, et saaksite rahulikult ja segamatult Jumala Sõnasse süveneda. Alustage palvega, otsides Püha Vaimu juhatust läbi terve protsessi. Mõtisklus- ja palvepausid protsessi keskel on väga teretulnud. Soovituslik on meetodeid rakendada märkmikku kasutades. Testrühm tõi välja, et see on hea võimalus enda jaoks protsessi salvestada ning hiljemgi õppetundi meenutada. Katsetage erinevaid meetodeid ning proovige neid ka omavahel kombineerida.

### 2.2.1. Lectio Divina

Ajalugu: Anglican Communion kodulehel [anglicancommunion.com](http://anglicancommunion.com) (vaadatud 15.05.2025) oleva info andmetel pärineb Lectio Divina kristliku kiriku algusaegadest ja selle kehtestas kloostripraktikana 6. sajandil Benedictus. "*Lectio Divina*" tõlgitakse ladina keelest eesti keelde kui „püha lugemine“ või „jumalik lugemine“ (McCambly, 2024). See on tuntud kui üleloomulik Piibli käsitlemise viis, kuna sisaldab endas palju palvet ning Jumalaga suhtluses olemist. Jumala enda abiga ning Tema ligiolus peaks piiblitekst muutuma lugejale isiklikuks, kõnetavaks ning elumuutvaks. EKN-i kristliku hariduse ja kasvatuse materjalide all on Einike Pilli avanud „Temaatilised väikegrupid“ artikli all Lectio Divina olemust: „See ei ole informatiivne, vaid kontemplatiivne piiblikasutus; eesmärk ei ole rohkem teada saada, vaid anda võimalus Sõnale end vormida ja kujundada. Taustateadmised võivad olla abiks, kuid ei ole esmavajalikud, sageli on parem kõrvale panna kõik see, mida eelnevalt ‘tead’ vastava kirjakohta.“ McCambly (2024) nimetab Lectio Divinat praktiseeriva inimese sisemist vajadust rohkemate piibliteksti taustateadmiste kohta kiusatuseks. Ta lisab, et selle vastu võitlemiseks on kõige parem jääda ühe sõna või fraasi juurde määramata ajaks, uskudes, et see viib edasiste arusaamadeni. Antud meetod seega ongi eelkõige palvemeelsuses olemine koos piiblitekstiga.

Tugevused ja nõrkused: Lectio Divina süvendab palvemeelset Piibli lugemist ja julgustab isiklikku kohtumist Jumalaga Pühakirja kaudu. Testrühma lugejad täheldasid, et positiivset väljakutset tekitas Pühakirja lugedes mitte hüpata kohe tõlgendusse ja arutlusse, vaid võtta aeg maha ja jääda teksti alusel palvesse. Samas on see on kerge meetod, kuna rõhk on isiklikul kogemusel. Silmas tuleb ka pidada, et ainult isiklikule kogemusele tuginemine võib aga olla ohuks väärsti tõlgendamisel, kuna meetod ei kaasa tõlgendusse teksti konteksti uurimist.

Lectio Divina meetodi sammud selgitusega on järgnevad:

- Loe ja palveta – Loe teksti rahulikult ja hoolikalt.
- Mediteeri – Mediteeri loetud Sõna üle. Mõtiskle rahulikult Püha Vaimuga koos teksti üle. Kuula, mida Püha Vaim Pühakirjast esile toob.
- Palveta – Suhtle Jumalaga ning palu juhatust. Mida soovib Jumal sulle esiletoodu kaudu kõnetada? Mida ja kuidas võiksid kirjakohtast kaasa võtta?

- Puhka – Puhka Jumala ligiolus, tunne Ta lähedust, kuula Ta häält.

#### Näidis rakendusest:

Loe ja palveta – Lk 10:38-42

Mediteeri – „Marta, Marta, sa muretsed ja vaevad ennast paljude asjadega, aga tarvis on vaid üht. Maarja on ju valinud hea osa, mida ei võeta temalt ära.“ Püha Vaim toob esile: „Tarvis on vaid üht.“

Palveta – Jumal, aita mul kätte saada see üks ja kõige olulisem ning selles püsida!

Puhka – Puhka Jumala ligiolus, tunne Ta lähedust, kuula Ta häält.

### **2.2.2. SOAP**

Ajalugu: Danzey (2024) artiklis „Have You Tried the SOAP Bible Study Tool?“ on välja toodud, et SOAP meetod on loodud Hawaii pastor Wayne Cordeiro poolt, kes on teenimas ka tänase päevani. Meetod on loodud selleks, et aidata inimestel mitte ainult Piiblit lugeda, vaid ka selle õpetusi igapäevaelus rakendada. Cordeiro on meetodi kirjelduseks kirjutanud raamatu „The Divine Mentor“. SOAP nimi on tekkinud selle meetodi sammude esitähedest, kus iga täht on oma tähendusega.

Tugevused ja nõrkused: Oma olemuselt on SOAP väga lihtne mudel, mida on kerge kasutada. Arvestama peab, et see ei vii lugejat väga sügavale Sõna tundmisesse teksti konteksti mõistmise läbi. Seetõttu võib teksti käsitus jääda üsna pinnapealseks ning tõlgendus kontekstist väljarebituks. Kui tavaliselt Piibli lugejad ei keskendu teksti tollaegsele sihtrühmale, siis testrühm täheldas, et SOAP suunas neid uurima ja mõtisklema ka selle üle.

#### SOAP meetodi sammud selgitusega on järgnevad:

- S – Scripture (Piibel): Palveta ja vali Piiblist tekst, mida soovid lugeda.
- O – Observation (vaatlus): Loe ja vaatle teksti hoolikalt. Kellele on tekst kirjutatud? Kirjuta üles märksõnad, mis silma jäid. Mis üllatab?

- A – Application (rakendus): Millisel viisil julgustab see kirjakoht sind elama? Kuidas see kirjakoht võiks sinu elus elavaks saada?
- P – Prayer (palve): Palveta õpitu üle ja palu Tema juhatus selle ellurakendamiseks.

#### Näidis rakendusest:

S – Scripture (Piibel): Kl 3:12-13

O – Observation (vaatlus): Paulus kirjutab koloslastele. Märksõnad: kaastunne, lahkus, alandlikkus, tasadus, pikk meel ja andestus on kui rõivad, mida endale selga tõmmata.

A – Application (rakendus): Rõivastumine ei toimu iseenesest, vaid seda tuleb teadlikult teha. Kõigepealt peame otsustama, millised riided selga panna – kas see on kaastunne või ükskõiksus, kadetsemine või lahkus, alandlikkus või kõrkus. Seejärel tuleb meil praktiliselt ka tegutseda, et valitud rõivad meile selga saaks. Meie teod viivad kas ühe või teiseni – kaastunde või ükskõiksuseni, kadetsemise või lahkuseni jne. Soovin alati olla rõivastunud Jumala lapsele omaste riietega.

P – Prayer (palve): Jumal, aita mul seljast ära võtta vanad määndunud riided, mis mind takerdavad ning aita mul rõivastuda uute ja puhaste riietega, mida Sina oma Poja läbi oled mulle valmistanud.

### **2.2.3. APPLE**

Ajalugu: Meetod on välja töötatud piibliõpetaja ja kristliku autori Arabah Joy poolt, kes on tutvustanud seda oma koduleheküljel arabahjoy.com (vaadatud 15.05.2025). Joy sõnul (2017) oli eesmärgiks luua Piibli lugejatele lihtne ja sügav tööriist õppimaks Jumala Sõna sügavamalt, kui lihtsalt lugemine. APPLE nimi on tekkinud selle meetodi sammude esitähedest, kus iga täht on oma tähendusega. APPLE meetod on projektis välja toodud olemasolevatest mudelitest kõige vähem tuntud ja levinud. Küll aga on ta väärt katsetamist, kuna toob sisse perspektiivi, mida teised meetodid ei paku, keskendudes rohkem Jumala vaatenurgale loos.

Tugevused ja nõrkused: Testrühm täheldab, et meetod sisaldab endas häid elemente, mis suunavad lugejat vaatlema ja avastama teksti olulise külje alt – Jumala perspektiiv loos.

Sellest lähtudes tuli esile meelearanduse hetki, mõistes sügavamalt Jumala olemust. Olulisel kohal APPLE meetodi puhul on julgustus lugejale õpitut ellu rakendada. APPLE nõrkkohaks on palvemeelsuses läbi piibliteksti minemine. See oluline element tuleb lugejal endal piibliõppesse kaasata. Samuti on puudulik konteksti uurimine tõlgenduseks.

APPLE meetodi sammud selgitusega on järgnevad:

- A – Attributes (Jumala olemus): Mida märkasid tekstis Jumala olemuse kohta?
- P – Promises (tõotused): Milliseid tõotusi on Jumal andnud?
- P – Principles for living (põhimõtted eluks): Milliseid põhimõtteid on Jumal meile seadnud elamiseks?
- L – Lesson learned or sin avoid (õpimomendid): Millise õpimomendi võiksid kaasa võtta tekstist? Milliste eksimuste eest tekst hoiatab?
- E – Example to follow (eeskuju): Kas tekst jätab mingisuguse eeskuju? Millise?

Näidis rakendusest:

Ps 103:1–5

A – Attributes (Jumala olemus): Jumal on püha, andestav, tervendav, lunastav, armastav ja halastav.

P – Promises (tõotused): Ta andestab kõik patud, ravib haigused, lunastab elu surmast, kroonib armastuse ja halastusega, täidab suu heaga, uuendab iga.

P – Principles for living (põhimõtted eluks): Kiida Issandat kõigega, mis sul on ja ära kunagi unusta seda, kes Ta on.

L – Lesson learned or sin avoid (õpimomendid): Ära unusta Jumala õnnistusi; kasva tänulikkuses.

E – Example to follow (eeskuju): Issandat kogu südamest ülistada ning hoida meeles Tema headust.

#### 2.2.4. HEAR

Ajalugu: HEAR piibliõppe meetod on loodud Põhja-Ameerikas Replicate Ministries poolt. Oma veebileheküljel replicate.org (vaadatud 15.05.2025) toovad nad välja organisatsiooni eesmärgina aidata kogudustel arendada jüngerlust ja selle strateegiaid, et täita Jeesuse poolt antud misjonikäsku. HEAR nimi on tekkinud selle meetodi sammude esitähedest, kus iga täht on tähendusega.

Tugevused ja nõrkused: HEAR paneb lugejat mõtisklema ja uurima sihtrühma põhist infot, kirjakohta asetsemist suuremas loos ning selle olulisust Piiblis. Sihtrühm täheldas, et meetod aitas neil piiblitekstis ja ka enda elus seeläbi suuremat pilti näha. HEAR on tuntud meetodina, mis kutsub õpitut ellu rakendama. See lihtsalt ei suuna lugejaid mõtisklema selle üle, mida Jumala Sõna nende ellu kõnetada tahab, vaid laseb lugejal ka läbi mõelda, kuidas kirjakohta praktiliselt oma elus rakendada.

HEAR meetodi sammud selgitusega on järgnevad:

- H – Highlight (märgi ära): Peale palves alustamist ja palvemeelsuses jätkamist, märgi ära kohad, mis sulle silma jäävad või mis sind kõnetavad.
- E – Explain (selgita): Miks ja kellele on see kirjutatud? Kuidas märgitu sobitub kokku salmidega enne ja peale seda? Miks Püha Vaim kaasas selle kirjakohta sellesse raamatusse?
- A – Apply (rakenda): Kuidas võib see kirjakoht sind täna aidata? Mida kõnetab tekst sulle isiklikult?
- R – Respond (vasta, kuuletu): Kuidas vastad sellele tõe, mis Jumal lasi esile tulla? Milline muutus võiks sinus esile tulla? Palveta õpitu üle vastuseks Jumalale.

Näidis rakendusest:

Fl 4:6-7

H – Highlight (märgi ära): „Rahu, mis on ülem kui kogu mõistmine, hoiab teie südamed ja mõtted Kristuses Jeesuses.“

E – Explain (selgita): Paulus julgustab usklikke püsima Jeesuse poolt meile võimalikuks saanud rahu. Jeesuse rahu hoiab meid Temas.

A – Apply (rakenda): Stressirohketel hetkedel peaksin valvama, et ma ei astu Tema rahu sfäärist välja, vaid kaitseksin seda enda sees ja enda ümber ning püsiksin selles.

R – Respond (vasta, kuuletu): Issand, aita mul kõiges ja alati Sinule toetuda, Sind usaldada, Sinu hingamises käia ja voolaku tänu minust alati rikkalikult välja.

### **2.2.5. Induktiivne meetod**

Ajalugu: Asbury Seminari blogi „The Journal of Inductive Bible Studies“ selgitab, et induktiivse piibliuurimise hermeneutika on saanud alguse liikumisest, mille algus pärineb Yale'i ja Chicago ülikooli teadlaste William Rainey Harperi ja tema kaaslane Wilbert Webster White'i aegadest 20. sajandil. Nad nõudsid, et õpilased seaksid prioriteediks pühakirjateksti uurimise selle lõplikul kujul. Selleks oli vaja mõista, kuidas raamatu kontekst ning lõikude kirjanduslik struktuur mõjutavad nende tähenduse mõistmist. Induktiivne meetod on Piiblit uuriv meetod (Yoon, 2024), mis suunab lugejat lisaks vaatlusele ja ellurakendamisele uurima ka Piibli tõlgenduseks vajalikke elemente. Asbury Seminar täiendab, et nendeks elementideks on taustateadmiste kasutamine, teksti lõpliku vormi taga peituvate traditsioonide kaalumine ja teksti enda uurimine. Induktiivse meetodi kirjeldusi leidub erinevaid ning puudub ühtne terviklik arusaam mudelist. Piibliõppe abikaardile on kokku koondatud erinevate induktiivse meetodi kirjelduste läbivad aspektid.

Tugevused ja nõrkused: Induktiivne meetod suunab lugejaid teksti sügavamale analüüsile. Meetod on üsna ajamahukas, kuid seejuures annab sügavama arusaama teksti kontekstist. Testrühm tõi välja, et antud meetod on väga rikastav ja inspireeriv, kuid selle ajamahukuse tõttu see tõenäoliselt igapäevast rakendust ei leia.

Induktiivse meetodi sammud selgitusega on järgnevad:

- Palveta ja loe teksti kõva häälega.
- Vaatle kirjakohta (individueaalselt) 6-15 min – Mida see ütleb? Kirjuta üles 2 ideed/märksõna, mis jäid silma või tunduvad olulised.

- Tõlgendus — Kes on kirja autor ning miks ta selle kirjutas? Millal ja kus on tekst kirja pandud? Kuidas sobitub kirjutatu Piibli suuremasse pilti?
- Diskussioon – Mis jäi silma? Mida ütleb see tekst?
- Rakenda loetut – Mida see kirjakoht tähendab meie jaoks? Kuidas saame seda rakendada?
- Palveta selle sõna üle, mille Jumalalt said.

#### Näidis rakendusest:

Palveta ja loe teksti kõva häälega – 1Ms 22:1-14

Vaatle kirjakohta (individuaalselt) – Jumal paneb Aabrahami usku ja sõnakuulelikkust Tema kõnetustesse ja töotustesse proovile. Aabraham kuuletub ja viib oma töötatud poja Iisaki mäele.

Tõlgendus – Paljud teoloogid on arvamisel, et 1Ms raamat on Moosese poolt kirjutatud. Raamatu koostamise ajavahemik on hinnanguliselt perioodil 1445-1290 eKr. Aabraham ja Iisak elasid aga pikka aega enne Mooset paganarahvaste keskel. Aabrahamist ja Iisakist sai alguse sugu, millest pärines Mooses ja kogu Iisraeli rahvas, keda Mooses Egiptusest välja juhatas.

Diskussioon – Kuidas Mooses võis nii hästi Aabrahami lugu teada? Miks inspireeris Püha Vaim Mooset seda lugu kirja panema, et ka temast järeltulevad põlved seda teaksid ja sellest tänaseni räägiksid? Aabrahami lugu on eeltähendus evangeeliumile, mille Mooses prohvetlikult kirja pani – Isa, kes on valmis andma oma Poja.

Rakenda loetut – Kas ma usaldan Jumalat, kui Ta palub kõrgehinnalist kuulekust? Mis on minu elus need kohad, mida ma pole olnud valmis ohverdama? Jumal ise on enne meid kõige kallihinnalisema ohvri toonud. Mis hoiab mind tagasi?

Palveta selle sõna üle, mille Jumalalt said – Kallis Isa, aita mul olla sõnakuulelik ja käia täielikus usalduses Sinu vastu, sest Sina oled hea ja Su plaanid on alati head!

### 2.2.6. Temaatiline meetod

Temaatilise meetodi kirjeldusi leidub erinevaid ning puuduvad jäljed selle esmasest kasutamisest ning mudeli ühtsest terviklikust arusaamast. Piibliõppe abikaardile on kokku koondatud erinevate temaatilise meetodi kirjelduste läbivad aspektid. Temaatilise meetodi eripäraks on keskendumine ühele konkreetsele vabalt valitud teemale Piiblis ning selle uurimine erinevate kirjakohtade valguses, koondamaks kokku infot tõlgenduse tegemiseks. Temaatilise meetodi rõhuasetus on vaatlus- ja tõlgendusfaasil. Soovituslik on aga lugejal keskenduda ka uurimise keskel palvele ja Püha Vaimu juhatusel ning uurimise lõpus mõtiskleda, mida Jumal õpitu läbi meie ellu kõnetada soovib.

Tugevused ja nõrkused: Temaatiline piibliõppe võimaldab konkreetse teema põhjalikku uurimist kogu Piibli ulatuses. Temaatikat saab kohandada vastavalt individuaalsetele huvidele või hetkeolukorrale. Ohukoht on, et salvide eraldamine võib viia valetõlgendusteni, kui neid ei uurita kogu kontekstis. Temaatilise meetodi puhul tuleb arvestada, et põhjalik teemapõhine uuring võib olla üsna ajakulukas.

Temaatilise meetodi sammud selgitusega on järgnevad:

- Alusta palvega ja vali teema, mille kohta soovid rohkem teada saada. Nt. andestamine, armastus, rõõm, hingamispäev jne. Millised küsimused kerkivad selle teemaga esile?
- Leia teemaga seotud kirjakohad ja materjalid kasutades Piibli abivahendeid. Mõned näited: Piibel.net, Piibel+, Piibli Teejuht, paralleel kirjakohad, Piiblileksikon, BibleProject, Bible.org, Bible Hub, erinevad Piibli atlased, jne.
- Võrdle ja analüüsi – Mõtiskle ka teemade üle, mis eelnevad ja järgnevad kirjakohtadele, et tekst ei saaks kontekstist välja tõmmatud. Mida võib antud teema puhul järeldada ja sellest õppida?
- Rakendus ja palve – Kas ja mida saaksid õpitust oma ellu kaasa võtta? Mida soovib Püha Vaim sinu elus esile tõsta?

Näidis rakendusest:

Teema – arm. Küsimused: Mis on arm ja milles väljendub? Miks on arm kristlikus usus oluline? Kuidas ilmneb arm piiblitegelaste eludes? Millised on näited Jumala armu saamisest?

Kirjakohad: Ef 2:8-9; Rm 3:23-24; 2Kr 12:9; Jh 1:16.

Võrdle ja analüüsi – Jumala arm on Jumala teenimatu soosing inimkonna vastu. See on pääste alustala. Piiblitegelased nagu Paulus kogesid muutvat armu. Armu vastuvõtmine muudab elusid. Jumala rahvast kutsutakse jagama armu ka teistele, peegeldades Jumala iseloomu.

Rakendus ja palve – Olles armu saanud, otsustan ka teiste suhtes armuline olla ja võtta Jumalast eeskuj. Issand, aita mind!

### **2.2.7. Ajaratas**

Töö autoripoolne soovitus, mis on loodud lõputöö käigus. Kombinatsioon üleloomulikust lugemisest ja ajaloolisest kontekstist

Idee taust: Nagu varasemalt mainitud, ei ole olemas ühtegi ideaalset mudelit. Olin valiku ees, kas püüda luua midagi ideaalset, kui see üldse inimesele võimalik on, või luua killukese, mis täiendab suurt pilti. Kõikidel eelpool mainitud piibliõppe meetoditel on oma tugevused, aga ka nõrkkohad. Töö autorina meeldib mulle mõte erinevate meetodite katsetamisest ja kombineerimisest. Meetodid täiendavad teineteist erinevate külgede pealt. Nende kombineerimine annab lootust, et inimesed ei jää ühte mudelisse kinni, vaid avastavad Piibli uurimise võimaluste rikkust, sest ükski mudel ei suuda anda tervikpilti. Seega otsustasin omapoolse piibliõppe meetodi luua täienduseks eelnevatele.

Usun väga tugevalt piibliõppe juures Püha Vaimu olulisusesse ja ilmutusse. Seepärast on mulle isiklikult Lectio Divina jätnud sügava mulje. Teiselt poolt hindan väga ka Jumala poolt meile antud võimet Piibli tekstide kontekste erinevate külgede pealt uurida. Seejuures on induktiivne meetod mulle kõnekas. Usun, et üks ei välista teist – Püha Vaim võib meile avada ajaloolist konteksti rohkem kui inimlikud uuringud ning samuti võib ajaloolise konteksti mõistmine läbi uuringute aidata meil rohkem mõista Püha Vaimu ning tunda Temaga ühtsust. Minu poolt välja pakutud piibliõppe meetod on seega kombinatsioon üleloomulikust ja induktiivsest piibliõppest.

Tugevused ja nõrkused: Sisaldab piibliõppe kolme olulist faasi – vaatlust, tõlgendust ja rakendust. Ühendab endas nii üleloomulikkust kui ka teaduslikku poolt. Kuna meetodi kasutamine eeldab abimaterjalide kasutamist ning uurimist, on see aeganõudev piibliõppe viis ning algajale Piibli lugejale võib see esmapilgul tunduda üle jõu käivat. Samas võib selle katsetamine lugejale palju uut avada.

Sammud selgitusega on järgnevad:

- Palve ja lugemine: Kutsu Püha Vaimu sind juhtima selles protsessis, lase oma hingel jääda vaikseks. Loe Piibli teksti. Sule silmad ning kujuta ette end selles loos kõrvalvaatajana. Lase loetud Sõnal oma peast uuesti läbi käia.
- Ajaloo ja kronoloogia uurimine: Millist ajajärku kirjeldab tekst? Milline on selle aja valitsuskord, väljakutsed, ühiskond, kultuur jne? Millised teised sündmused on sel ajal maailmas toimumas? Ava oma paber Piibli viimased leheküljed ja vaatl, kus asetseb loetud tekst Piibli kronoloogias.
- Mõtisklus: Olles uurinud teksti ajastu konteksti, mõtiskle taas rahulikult Püha Vaimuga koos teksti üle. Lase sellel tekstil oma peast uuesti läbi käia, kuid nüüd juba sisse arvestades selle loo ajastu konteksti. Kuula, mida Püha Vaim Jumala Sõnast esile toob. Millisel viisil julgustab Jumala Sõna sind elama?
- Palve: Palveta õpitu üle vastuseks Jumalale. Mõtiskle, kuidas saaksid loetut ellu rakendada ning milliseid muutusi oma elus näha.

Näidis rakendusest:

- Palve
- Lugemine: Mk 1:9-11
- Ajalugu ja kronoloogia: Jeesus kasvas üles külas nimega Naatsaret, mis asub Galileas. Sinna koliti Egiptusest tulles, kui Iisraelis valitseja oli vahetunud. UT ajal oli see tähtsusetu koht, mis asus suure Damaskusest Egiptusesse viiva kaubatee ääres. Galilea – „maakoht, maanurk“ või „piirkond“. Lisaks Galilea vanadele asukatele ja eksiiliaegsetele

ümberasujatele, lisandusid hiljem veel aramea, araabia, foiniikia ja kreeka päritolu sisserändajad. Seetõttu sattus Galilea puhaste juutide silmis põlu alla (Jh 1:46, 7:52), juba Js 8:23 nimetatakse seda „paganate Galileaks“. Seega on Jeesus kasvanud üles elava ja lärmaka liikumistee lähedal, mis oli paganarahvaste piirkonnas.

- Mõtisklus: Kuningate Kuningas kasvas üles tagasihoidlikes tingimustes, tagasihoidlikus piirkonnas. Ta puutus paganarahvastega palju oma eluajal kokku ning hiljem sai Tema surma läbi armu osaliseks ka paganad. Soovin olla alati tänulik kõiksugustes tingimustes ja armastada ka neid, kes Jumalat ei tunne.
- Palve: Jeesus, aitäh, et Sa jätsid oma taevase au, tulid maa peale, elasid inimeste keskel, olid eeskujuks kõiges ja et Sinu krooniks sai sõnakuulelikkus ja alandlikkus, mis tõi ka meile pääste! Ma tahan käia sinu eeskju järgi, olles valmis olema ka usukaugete inimeste keskel valguseks neid armastades.

## KOKKUVÕTE

Käesoleva projekti raames on loodud Piibliõppe abikaardid gruppidele ja indiviididele, mis on abimaterjaliks EEKBL-i kogudustele ja sõpradele Jumala Sõna sügavamaks õppimiseks ning ellurakendamiseks. Eesmärgiks oli luua kompaktne abimaterjal, mis on ilusa ning ligitõmbava disainiga, käepärase suurusega ja kasutajale mugav, ning mis aitaks teha kristlastel piibil lugemise isiklikuks, põnevaks, värskendavaks, nauditavaks, varustavaks, jne. Piibliõppe abikaardid toetavad EEKBKL koguduste ühist eesmärki piibliõpetust laiemalt Eestis levitada ning seda juurutades ja ellurakendades jõuda ka usukaugete inimesteni. Abimaterjale on loomulikult oodatud kasutama ka teiste konfessioonide kogudused ja esindajad.

Lõputöö tulemusel on valminud A6 suuruses kaardipakk, milles on 7 erinevat piibliõppe meetodit. Viimane neist on töö autori poolt loodud täiendav meetod. Soovituslik on lugejatel erinevaid kaarte katsetada, kuid mitte ühte piibliõppe viisi kinni jääda. Hea on õppida abikaarte Püha Vaimu juhatusel ka omavahel kombineerima. Praktiseerides meetodite kombineerimist, hakkab lugeja avastama Piiblist uusi tahke, avastama Püha Vaimu kõnetusviiside rohkust ning astub sammu edasi sügavamale Jumala Sõna tõlgenduse poole. Abikaardid on valminud 7 erineva disainiga lõputöö autori loovtööna.

Piibliõppe abikaardid on tervikliku piibliõppe juurutamises esimese faasi abimaterjaliks. Silmas tuleb pidada, et terve ja sügav piibliõpe ja hermeneutika on oluliselt sügavam, kui antud abikaardid seda pakkuda suudavad. Edasine samm Piibliõppe abikaartide kasutajale oleks õppida Piibli hermeneutikat ning laialdasemalt tõlgendust.

Lõpetuseks soovin tänada Jumalat, kes selle projekti valmimise on võimalikuks teinud. Kogu au kuulub Talle!

## SUMMARY

As a result of this project, Bible Study Method Cards have been created for both groups and individuals. It is as a supplementary resource for the congregations of the Union of Free Evangelical and Baptist Churches of Estonia, helping the churches and their members to engage with God's Word more deeply and apply it in their daily lives.

The goal of the project was to create a beautifully designed, compact, and user-friendly tool for Christians that helps to make their Bible reading personal, exciting, refreshing, enjoyable, and equipping. The Bible Study Method Cards support the Union's shared mission of spreading biblical truth more widely across Estonia. By implementing and applying this tool, the aim is also to reach those who are distant from faith. Congregations and representatives from other denominations are warmly encouraged to use these materials as well.

As a result of this thesis, a pack of A6-size cards has been produced, featuring seven different Bible study methods. The final method is an original addition created by the author of the project. Users are encouraged to explore different cards within the pack rather than sticking to one method only. Under the guidance of the Holy Spirit, it is beneficial to learn how to combine these methods. Through this practice, readers can uncover new dimensions of the Scripture, experience the rich ways in which the Holy Spirit speaks, and move toward a deeper understanding of God's Word.

The Bible Study Method Cards were created in seven different designs as part of the author's creative work for this project.

The usage of the Bible Study Method Cards is the first phase or an introduction to comprehensive Bible study. It is important to remember that thorough Bible study and hermeneutics go significantly deeper than what this tool alone can provide. The next step for the users would be to pursue the study of biblical hermeneutics and broader interpretive methods.

Finally, I would like to thank God for making this project possible. All glory goes to Him!

## KASUTATUD KIRJANDUS

Anglican Communion. „What is Lectio Divina?”  
<https://www.anglicancommunion.org/media/253799/1-What-is-Lectio-Divina.pdf>.  
(vaadatud 15.05.2025).

Armstrong, Aaron. *6 Bible Study Methods You Need to Know (and Try)*, BibleGateway, 2.09.2024,  
<https://www.biblegateway.com/learn/bible-101/about-the-bible/bible-study-methods/>.

Asbury Seminary. „The Journal of Inductive Bible Studies”  
<https://place.asburyseminary.edu/jibs/>. (vaadatud 15.05.2025).

Barnes, Mark. *AI and Bible Study*, Logos, 24.05.2024,  
<https://www.logos.com/grow/ai-and-bible-study/>.

Bible Hub. „Application” <https://biblehub.com/topical/a/application.htm>. (vaadatud 21.04.2025).

Bible Project Team. *3 Easy Ways to Engage the Bible*, Bible Project, 16.02.2018,  
<https://bibleproject.com/articles/3-easy-ways-engage-bible-help/>.

Bible Study Tools. „How to Study the Bible in 3 Simple Steps”  
<https://www.biblestudytools.com/bible-study/tips/3-simple-steps-for-studying-the-bible.html>. (vaadatud 1.04.2025).

Brown, Raymond. *E. The Critical Meaning of the Bible: How a Modern Reading of the Bible Challenges Christians, the Church, and the Churches*, (New York: Paulist Press, 2023),  
<https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=WaMbEQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT6&dq=bible&ots=jiwEXp8CLO&sig=hbaDqFzKpBa3Gqjnk9ZdahpMhmo#v=onepage&q=bible&f=false>.

Collins, Phil. *Scripture Engagement*, Bible Gateway, 2014,  
<https://www.biblegateway.com/resources/scripture-engagement/>.

Danzey, Emma. *Have You Tried the SOAP Bible Study Tool?*, Bible Study Tools, 2.02.2024,

<https://www.biblestudytools.com/bible-study/topical-studies/have-you-tried-the-soap-bible-study-method.html>.

Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liit. Kodulehekülg. <https://kogudused.ee/>. (vaadatud 4.04.2025).

*Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liidu Arhiiv (EEKBLA)*. Konspekt, Osvald Tärk, „Piibli teoloogia”, (aastarv pole trükisel säilinud).

Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liit. „Põhikiri” <https://kogudused.ee/dokumendid/pohikiri/>. (vaadatud 25.03.2025).

Google otsingumootor. Kodulehekülg. [google.com](https://www.google.com). (vaadatud 1.04.2025).

Hiiemäe, Reet. *Usundid ja vaimsed õpetused Eestis*, (Tallinn: Varrak, 2019).

Joy, Arabah. *The APPLE Bible Study Method*, Arabah Joy, 16.02.2017, <https://arabahjoy.com/apple-bible-study-method/>.

Kirik ja Teoloogia. „Piibel katoliiklikus traditsioonis” <https://kjt.ee/2020/02/piibel-katoliiklikus-traditsioonis/>. (vaadatud 1.04.2025).

Köstenberger, Andreas. J., Patterson, Richard. D. *Invitation to Biblical Interpretation: Exploring the Hermeneutical Triad of History, Literature, and Theology*, (Kregel Publications, 2021), <https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=UKoPEAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA19&dq=bible+study&ots=fIKvnllEeF&sig=jckLMLAau9JeMBCNFJqvnBhSvnU#v=onepage&q=bible%20study&f=false>.

Kurg, Ingmar. *Suur Piiblileksikon*, Teekäija, 6.2011, <http://teek.ee/teemad/20-raamat/675-suur-piiblileksikon>.

McCambly, Richard. „The Lectio Divina Home Page”, viimati muudetud 6.2024, <https://www.lectio-divina.org/index.php>. (vaadatud 12.05.2025).

Oksa, Mart. „Uskumise, kuulumise ja käitumise vaheline dünaamika Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liidus”, bakalaureusetöö (Tartu: Kõrgem Usuteaduslik Seminar, 2016).

*Oleviste Koguduse Arhiiv*. Konspekt, Rein Uuemõis, „Miks ja kuidas lugeda Piiblit?“, (aastaarv teadmata).

*Piibel* (Tallinn: Eesti Piibli Selts, 1997).

Piibli Teejuht. „Mis on Piibel?“ <http://www.piibliteejuht.ee/mis-on-piibel/>. (vaadatud 24.03.2025).

Pilli, Einike. „Täiskasvanuharidus: Temaatilised väikegrupid“ <http://haridus.ekn.ee/taiskasvanuharidus-temaatilised-vaikegrupid/>. (vaadatud 1.04.2025).

Pohl, Adolf. *Piibel ja sinu tänane Kristuse kogemine*, Teekäija, 2.2019, <https://teek.ee/teemad/11-piibel/2404-piibel-ja-sinu-taenane-kristuse-kogemine-2>.

Rainer, Thom. S. *Surprising Insights from the Unchurched and Proven Ways to Reach Them*, (Grand Rapids: Zondervan, 2001), Kindle.

Replicate Ministries. Replicate Ministries veebileht. <https://replicate.org/>, (vaadatud 15.05.2025).

Russell, Stuart., Norvig, Peter. *Artificial Intelligence: A Modern Approach*, 4th ed. (London: Pearson, 2020).

Smith, Chuck. „Study Guide on the Holy Spirit.” Blue Letter Bible, [https://www.blueletterbible.org/Comm/smith\\_chuck/StudyGuides\\_Spirit/Spirit.cfm](https://www.blueletterbible.org/Comm/smith_chuck/StudyGuides_Spirit/Spirit.cfm). (vaadatud 23.05.2025).

Peinar, Claire. „Eesti elanike maailmapilt uuringu ‘Elust, usust ja usuelust 2020’ valguses”, Ettekande esitaja: Soom, K., Postimehe videoülekanne, 9.nov 2021: 3:49:00, <https://arvamus.postimees.ee/7381180/jarelvaadatav-est-elanike-maailmapilt-uuringu-elust-usust-ja-usuelust-2020-valguses>. (vaadatud 12.03.2025).

Tammo, Joosep., Roosimaa, Peeter. *Piibli õpetus Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liidus*, Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liit. [https://kogudused.ee/wp-content/uploads/2025/02/Piibli\\_opetus\\_EKB\\_Koguduste\\_Liidus.pdf](https://kogudused.ee/wp-content/uploads/2025/02/Piibli_opetus_EKB_Koguduste_Liidus.pdf).

Tšerenkov, Robert. *Piibli ja palve tähtsus inimese igapäevaelus*, Eesti Kirikute Nõukogu, 2018, <http://haridus.ekn.ee/wp-content/uploads/2018/11/Tserenkov-2018.pdf>.

Uuselu, Karmel. *Biblia Pauperum*, Eesti Kirikute Nõukogu, 2018, <http://haridus.ekn.ee/wp-content/uploads/2018/09/Uuselu-2018b.pdf>.

Uuselu, Karmel. *Piibel igas päevas*, Eesti Kirikute Nõukogu, 2018, <http://haridus.ekn.ee/wp-content/uploads/2018/09/Uuselu-2018a.pdf>.

Vahermägi, Mari. *Piiblilugemisest APÜ pilgu läbi*, Eesti Avatud Piibli Ühing, 2002, [https://www.avatudpiibel.ee/sites/default/files/piiblilugemisest\\_apu\\_pilgu\\_labi.pdf](https://www.avatudpiibel.ee/sites/default/files/piiblilugemisest_apu_pilgu_labi.pdf).

Voogne, Helina. „Piibel+ ja Piibli Teejuht kui Piibli ellukaasamise vahendid”, bakalaureusetöö (Tallinn: Kõrgem Usuteaduslik Seminar, 2022).

Wright, Nigel. G. *Free Church Free State: The Positive Baptist Vision*, (Carlisle: Paternoster Press, 2005).

Yoon, Daniel. *7 Steps: How to Do an Inductive Bible Study?*, Logos, 7.03.2024, <https://www.logos.com/grow/how-to-inductive-bible-study/>.

Zuck, Roy. B. *Basic Bible Interpretation*, (Colorado Springs: David C. Cook, 1991), <https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=GTraEAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA9&dq=bible&ots=LHwrZ5Xc7C&sig=MukugkDWCmHcb2ac9dPMHqHbpZc#v=onepage&q=bible&f=false>.

## LISAD

Piibliõppe abikaartide pdf failina näidised on nähtavad siin:  
<https://drive.google.com/drive/folders/11JDmm7MiLtuJjoV6DRpIt08PAvSxgwKH?usp=s>  
hare\_link